

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / A. de Snoo

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **685**
A. de SnooKritisch, maar niet
zonder respectMEDITATIEF **689**
A.H. VerbreeIs *Mores* ook
onder de goden?WANDELEN MET GOD
H.J. MesselinkGroeien in het geloof –
een pijnlijk procesACHTERGRONDEN **692**
G. Gunnink

Licht en dwaallicht 3 (slot)

BOEKBESPREKING **695**
J. Douma

Welke vrijheid?

OPVOEDING
EN ONDERWIJS **700**
Jetze J.D. Baas

Zingend geloven

en verder...

Nieuw uitgekomen
Meegelezen
Uit de kerken

KRITISCH, MAAR NIET ZONDER RESPECT

Het is duidelijk dat *kerkgeschiedenis* geen *heilsgeschiedenis* is. *De geschiedenis van het heil* wordt *ons geopenbaard in de bijbel*, en *de kerk leeft daaruit in haar geschiedenis*. Maar *daarmee heeft de kerkgeschiedenis haar waarde nog niet verloren*. Juist omdat *de God van de kerk de God is van het verbond*, is *zijn werk in de geschiedenis te erkennen en zijn de sporen van dat werk in de loop van de geschiedenis aan te wijzen*.

Dat sluit kritiek niet uit, maar roept wel op tot respect. We danken niet ons heil aan Afscheiding, Doleantie, Vrijmaking, etc. We danken ons heil aan waf God eenmaal in Christus voor ons gedaan heeft. Maar we zien wel diezelfde God aan het werk in de continuïteit van de kerkgeschiedenis. En we zullen elkaar met eerbied grote verhalen blijven vertellen over zijn grote daden, ook al leven we in de tijd van het postmodernisme, dat alle grote verhalen wantrouwt.'

Tot zover **een citaat** uit de Reformatie van 27 febr. 1993.

Het is genomen uit **een studie** van prof. B. Kamphuis over de kerk en kan **als een korte typering** dienen van het **boek dat we in dit artikel graag** onder uw aandacht brengen: *1944 en vervolgens – Tienmaal over vijftig jaar Vrijmaking.*

Een boek zonder **grote** verhalen over mensen van vroeger. Eerder kritisch.

Maar **toch ook niet zonder respect**. Het boek geeft ons een uitgebreid verslag van het **zgn. 'vrijmakings-symposium'** op 14 oktober j.l. in Kampen. Daar werden tien voordrachten gehouden die **we, hier en daar flink uitgewerkt, nu allemaal** nog eens kunnen lezen.

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. MLDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8266
AG Kampen, Tel. (05202) 31201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kam-
pen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studen-
ten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingsstermijn (opzegging van jaarabonnement
vóór 1 november, van een halfjaarabonne-
ment vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij
de Stichting Bralectah. Td. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN0165-5191

Tot twee keer toe vond ook een for-
umdiscussie plaats. De leider daar-
van, prof. Douma, doet er in dit
boek verslag van en geeft ook een
korte nabeschuiving.

Het boeiende van een symposium
(en een forumbespreking) is, dat je
mensen met **een** heel verschillende
achtergrond en zo ook een heel uit-
eenlopende **kijk** op **een bepaald** on-
derwerp **niet** alleen ná maar ook
naast elkaar kunt beluisteren en aan
de tand voelen. **Soms lukt** het om
ze **ook** met **elkaar** in gesprek **te krij-**
gen. Voor het publiek **een leuk kijk-**
en luisterspel.

Het kan ook ontdekkend zijn. Daar-
op heeft Salomo ons al geatten-
deerd: 'In het rechtsgeding heeft de
eerste **spreker gelijk, maar dan**
komt de ander en rekent hem na'
(Spr. 18 : 17).

Ongetwijfeld kleven er aan deze
methode van studie **en bezinning**
(door een symposium met forum-
discussie) ook nadelen. In korte
tijd **moeten** vele sprekers aan het
woord komen. Het betreffende on-
derwerp wordt zo wel **van diverse**
kanten belicht, maar af en toe al **te**
flitsend. Het gevaar van (onbedoel-
de) ondiepte is niet denkbeeldig.

Vaak zou je **willen** dat een spreker
iets nog wat verder kon toelichten.
En wat ik vooral als nadeel van fo-
rumdiscussies zou willen noemen
is: min of meer vrijblijvend worden
naast **elkaar** allerlei meningen naar
voren **gebracht**. Vervolgens moet
de toehoorder **zelf** maar uitmaken
wat hij er mee doet: met **een be-**
paalde mening instemmen of niet.
Je **kunt ook** tot de conclusie ko-
men: over deze zaak kun je **kenne-**
lijk verschillend **denken**. Iets wat
bij **sommige onderwerpen** inder-
daad mogelijk is. **Maar** het fenomeen
'forumdiscussie' kan ook tot
wat anders leiden: je voedt het 'ik
vind-denken' waarbij ieder **z'n** me-
ning **zag** hebben en niemand het
recht **toekomt** iemand nog **op zijn**
mening **te bevragen, laat** staan daar
kritiek op uit te oefenen. En samen
worden we zomaar bang voor 'gro-
te verhalen'...

Bij het lezen van 1944 **en vervol-**
gens **ervaar** je zowel de genoemde
voordelen als de nadelen van een
symposium. Dankzij de veelkleuri-
ge herkomst van de **sprekers**, nu
schrijvers, is het best een spranke-
lend en stimulerend boek gewor-
den. De **schrijvers** komen **niet** al-
leen uit verschillende **kerken**, ze
hebben ook hun eigen **vakbe-**
kwaamheden: een **onderwijsdes-**
kundige en een psychiater, een so-
cioloog en een paar filosofen, histo-
rici **en** theologen.

Stuk voor stuk geven ze hun kijk
op de wijze waarop wij de achter
ons liggende vijftig **jaar** vorm heb-
ben gegeven aan **ons** kerkelijk le-
ven.

Een spiegel die **de** moeite **waard** is.
Daarom willen we er in deze m-
briek met name **onze** ambtsdragers
op attenderen.

Of je het **nu** met **een** schrijver eens
bent of niet, het is **nuttig** om eens
van **een** wat andere kant tegen een
praktijk aan te kijken, **waar** je hele-
maal vertrouwd mee bent. En hoe
kijken buitenstaanders naar **ons**?
Zonder je daardoor meteen opgejut
te voelen, als zou je nu ineens alles
anders moeten gaan **doen**, het kan
geen kwaad **te** weten hoe ons 'belij-
den en beleven' bij anderen over-
komt.

Een nadeel van het voor ons Liggende
boek is, dat het voor **een** groot
deel uit **betrekkelijk korte** opstellen
bestaat. Verschillende sprekers
gaan soms wel erg kort **door** de
bocht. ik **neem** aan: **huns** ondanks.
Maar dat maakt het **boekje er** niet
sterker op. De spiegel geeft, **naar**
mijn idee, af en toe toch een **wat**
vertekend beeld.

Als de theologie gaat heersen in plaats van te dienen...

De eerste bijdrage is van dr. A. Jan-
se, **een kleinzoon** van A. Janse uit
Biggekerke. Helder wordt zijn bete-
kenis **voor** de reformatische be-
weging in de dertiger jaren belicht.
Ondanks alle smaad die **hij daar-**
door over zich haalde, bestreed Jan-

se al vroeg het leven bij allerlei theologische stellingen in plaats van bij het concrete spreken van de Schrift.

Janse jr. geeft het zo weer: 'Theologie werkt met wetenschappelijke abstracties, reformatie sluit aan bij de levende werkelijkheid van de Schrift'. Jammer dat Janse zo in feite alle theologie in een verdachte hoek plaatst.

Het heeft hem in de tijd van de Vrijmaking afkerig gemaakt van allerlei acties en voorlichtingsbijeenkomsten, waarin met name de dogmatische verschillen tussen de Generale Synode en de bezwaarden aan de orde kwamen.

Wanneer Janse jr. ons nu oproept onze kracht niet te zoeken in allerlei 'spitsvondige theologische redeneringen' geeft hij ons net als zijn grootvader een belangrijke boodschap mee. Maar tegelijkertijd zegt hij – al weer; net als zijn grootvader – te weinig.

Als de theologie over de Schrift heerst, ja, dan moet haar maar snel het zwijgen worden opgelegd. Maar juist een kerk die de Schrift liefheeft laat zich in haar verstaan van de Schriften en in haar strijd tegen de dwaalleer graag helpen door de theologie.

Het volgende artikel is van p f . Te Velde. Ook hij wijst op het gevaar van een overheersende theologie. Daardoor werd zelfs de Vrijmaking nodig.

Vol overtuiging handhaaft Te Velde & het goed recht van & Vrijmaking: 'Geen geknoei met formules en geen tirannie van theologen over de gewetens. Men wilde voor Gods aangezicht ook in het kleine trouw en gehoorzaam zijn. Een geloofsbeslissing dus. Hoog religieus niveau'.

Al sluit dat diverse zwakheden bij de bezwaarden niet uit. Er worden er in alle eerlijkheid ook een paar opgesomd.

Prof. Te Velde eindigt dat gedeelte van zijn bijdrage zo: 'Maar een goede zaak valt niet met de aanwijsbare gebreken van wie haar behartigen'.

Een uitspraak die je niet mag misbruiken om ooit eigen fouten toe te dekken. Een uitspraak om in gedachten te houden zo vaak je kijkt naar wat voorgelachten hebben gedaan met hun roeping om in hun tijd gereformeerd te zijn.

Doorgaande reformatie

Prof. A.Th. van Deursen vertelt uit eigen ervaring iets over de zgn. doorgaande reformatie. Zijn bijdrage heeft bij mij de vraag overgelaten, hoe hij zelf nu eigenlijk de Vrijmaking ziet: als een door God gegeven reformatie of ~~...~~ rijk is de vraag die Prof. V a a k - sen aan ons stelt: ' & reformatie heeft de volle aandacht gegeven aan het program (de oprichting van allerlei organisaties, AdS). Zij keerde zich naar buiten, en gaf naar binnen toe de indruk dat de bekering al voltooid was'. Hoe staat het er voor met onze per-

H. J. Messelink van het Gereformeerd Pedagogie Centrum in Zwolle schetst een beeld van de ontwikkelingen op het gebied van het onderwijs. We lezen over het waarom van gereformeerde scholen, maar ook over inmiddels gebleken 'schaduwkanten'. Volgende week hopen we uitgebreider op zijn bijdrage in te gaan. Prof. S. Griffioen (filosoof aan de VU) informeert ons over de gevolgen van de Vrijmaking voor de 'Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte'.

Het kwam tot een breuk, zonder dat er op dit gebied een nieuwe 'vrijgemaakte' vereniging kwam. Hij acht het voor gemeente en theologie van groot belang, dat er opnieuw wordt nagedacht over de betekenis van wijsbegeerte in k t d-gemeen m van reformatorische wijsbegeerte in het bijzonder.

Geloof en gevoel

Psychiater Glas waagt zich aan het niet gemakkelijke onderwerp 'Mentaliteit'. Hij doet het met aarzelings,

want wat is nu precies 'de vrijgemaakte mentaliteit'? Toch geeft hij een aantal behartenswaardige opmerkingen mee, zowel voor onze onderlinge communicatie als die met de 'buitenwacht'.

Drie citaten:

'Er is de laatste jaren al vaker gezezen op een ietwat verstandelijke geloofsbeleving. Ik zou dat wat willen preciseren: ik geloof dat de gevoelens er vaak wel zijn, maar dat we niet zo gewend zijn die – anders dan gereguleerd of in de vorm van een understatement – tot uitdrukking te brengen.'

'Voor de toekomst van ons kerkelijk leven lijkt het mij van groot belang dat we de menselijke kant van onze voorgeschiedenis niet opnieuw van ~~...~~ Voor alle duidelijkheid, ik pleit hier niet voor een herdenken in de vorm van een collectieve zelf-aanklacht. De zelfkritiek kan ook doorslaan. Ik erken ten volle dat er momenten zijn dat men moet kunnen zeggen: "Hier sta ik, ik kan niet anders".'

Inzet voor de zaak kan het niet stellen zonder persoonlijke betrokkenheid. In onze tijd lijkt een dergelijke betrokkenheid mij zelfs heilzaam, nu we k vrijgemaakten steeds vaker geneigd zijn sterk relativerend hun kerkelijke voorgeschiedenis te benen. Maar dit alles neemt niet weg dat de samenhang van het goddelijke en het menselijke in het kerkelijk handelen hoog op de agenda van prioriteiten voor gemeenschappelijke bezinning dient te staan.'

'Vandaag is geloven en naar de kerk gaan voor veel vrijgemaakten iets vanzelfsprekends. Hier en daar valt een sterk pragmatisme te bespeuren.

(...)

Is er misschien een samenhang tussen het huidige pragmatisme in onze kerk en een niet in m levend besef van waar het in de Vrijmaking om ging?

Hoe dan ook, leven in het verbond is per definitie geen vanzelfsprekendheid. Niets motiveert en appelleert meer dan de beloften van het evangelie.'

Theologie: zelfstandige ontwikkeling of op een afstand anderen volgen?

Ds. De **Bruijne** heeft op het symposium vast minder gezegd dan we nu van hem kunnen lezen. Zijn bijdrage is niet alleen omvangrijk, maar mijns inziens ook erg belangrijk. Hij geeft een impressie van de theologische ontwikkeling sinds de Vrijmaking. Drie thema's krijgen bijzondere **aandacht**: verbond en verkiezing (met **een** korte **introduc**tie in verschillende publicaties op dit gebied en wat vragen die op dit moment nadere bezinning vereisen), kerk en wereld (**het** belang van de dissertatie van J. **Douma** en een korte schets van diens eigen verdere ontwikkeling) en exegese en dogmatiek (heel **knap** wordt in een paar **woorden** het werk van B. Holwerda, J.R. **Wiskerke** en H.J. Schilder getekend, waarna J. van **Bruggen** theologisch 'geplaatst' wordt).

Dit **artikel** is een gezamenlijke bespreking door de docenten in Kampen of bijvoorbeeld op **een** coetus van predikanten meer dan **waard**. Dr. G. **Dekker** kijkt niet alleen als synodaal-gereformeerde, maar ook als socioloog op **zijn** manier naar **50** jaar vrijgemaakt kerkelijk leven. Hij gaat nader in op **de** vraag of **we** ons ook, net als de **synodalen**, op een hellend vlak bevinden. Gelet op de aard van **onze** **godsdienstigheid** (de Schrift **centraal**) acht hij dat niet vanzelfsprekend. **Toch** lopen juist de vrijgemaakten wel het gevaar dezelfde **weg** als de synodalen op te gaan.

'Juist omdat ze hun geloof op alle aspecten van het leven willen **betrekken**.' Ze zijn geen wereldmijders (**terecht**), maar daardoor te meer kwetsbaar.

Ook op dit artikel hoop ik volgende week nog terug te komen.

Kerk en politiek

Prof. W.H. **Velema** schrijft over de kerk. Hij ziet 'de **kerk** als de gemeenschap waarin de Geest werkt

van de belofte naar het ontvangen en het beleven van het beloofde heil'. **Deze** omschrijving geeft hem **ruimte** om **wat** afstand te houden van hen, die zijns inziens al te zeer de zichtbare vergadering van de gelovigen **hier-en-nu** al benadrukken. Typisch 'christelijk-gereformeerd' vraagt **Velema** ruimte voor een weg die de Geest eerst nog met ons heeft te gaan, voor we zijn aangekomen bij **waar** 'vrijgemaakten' nu al **graag** willen zijn: de ene zichtbare **kerk**.

Over K. Schilder merkt hij bijv. op: 'Hij heeft echter alleen voor het gebod oog gehad. **Ook** in andere delen van zijn theologie blijkt dat de gebrokenheid voor hem **een** moeilijk te verdisconteren factor **was**.' Helaas verwijst prof. **Velema** hierbij alleen maar naar **boeken** over Schilder. Het beweerde wordt niet uit Schilders eigen **werk** hard **gemaakt**. Waarom **hamerde** **Schilder** **steeds** **weer** **zo** **op** **het** **gebod**? **Om** de gebrokenheid die hij zag en waar hij om Gods wil geen vrede **mee** had.

Ik betreur het dat prof. **Velema** juist op dit 'vrijgemaakte' symposium niet echt is ingegaan op **een** document dat **we** samen met de christelijke gereformeerde kerken hebben: de Nederlandse Geloofsbelijdenis om van daaruit zijn vragen aan ons adres te stellen.

De laatste spreker op het symposium was prof. Veling, die aan de hand van **de** geschiedenis van het GPV kanttelingen plaatst bij de **stijl** van gereformeerden. Ze hebben de neiging tot radicaliteit. Al **waardeert** hij ten volle hun principiële opstelling (Gods Woord als het beslissende woord) en **hun** verantwoordelijkheid ten opzichte van de wereld.

Veling dringt aan op wat meer evenwicht. Al te snel zijn bepaalde keuzen in concrete situaties, 'eigen invullingen' van **wat** als onze roeping werd gezien wel geïdentificeerd met het christelijk geloof. Alsof er geen andere invulling mogelijk **was**.

Net als vele sprekers voor hem

wijst **ook** de laatste spreker er nog eens op, dat hoe belangrijk openheid naar de wereld ook is, deze openheid wel 'kwetsbaar maakt voor seculariserende **tendenzen**'.

Vrijheid, opdat...

Tot zover een **kort** overzicht van de inhoud van 1944 en **vervolgens**. Een boek met veel wat dankbaar stemt. De Here heeft ons in die 50 jaar veel gegeven! Het boek geeft ook **alle** redenen tot **ootmoed**: wat is ons **antwoord** op 50 jaar vrijheid vaak beneden de maat geweest. Laat het boek vandaag vooral functioneren als werkboek. In Gal. 5 : 1 schrijft Paulus: 'Opdat wij waarlijk vrij zouden zijn, heeft Christus ons vrijgemaakt'. Dat heeft ons als burgers van een vrij land wat te **zeggen**. Maar ook als leden van **een** vrije kerk. Paulus **wijst** op het gevaar van elke theologie die niet genoeg heeft aan Christus. Een actuele waarschuwing, want nog altijd is de dwaling springlevend die de mens naar het eigen hart verwijst. Aan de gereformeerde **kerk** en haar theologie de roeping om te laten zien waar het evangelie ons op wijst: het hart van God!

Bij de **bezinning** op deze roeping kan ook het hier besproken **boek** zeker zijn dienst bewijzen.

N.a.v. 1944 en vervolgens. Tien maal over vijftig jaar Vrijmaking. Redactie: G. Harinck en M. te Velde. Uitg. De Vuurbaak, Barneveld 1994. Prijs f 25,50.

IS MOZES OOK ONDER DE GODEN?

en u zult hem tot God zijn

Exodus 4 : 16

ik schaam mij Heer.

U zegt:

Open maar je mond
en spreek van Mij vrijmoedig.

Maar ik ben niet moedig
en ook al niet vrij genoeg.

U zegt:

Maak je de gelegenheid ten nutte.

Maar ik ben uw kind
dat Oostindisch blind
geen gelegenheden vindt.
Ik schaam mij Heer.

Het zal wel geen schaamte zijn geweest die Mozes er van weerhield voor God naar Egypte te gaan. Angst komt eerder in aanmerking. Mozes had zo zijn herinneringen aan Egypte. Herinneringen aan het lijk in de nieuwbouwwijk.

Wat hebben bovenstaande regels met Mozes te maken? Op het eerste gezicht niet veel. Maar wat is er tegen een tweede gezicht? Niet alle angst is tevens schaamte, maar in alle schaamte schuilt wel iets van angst. En zo bekeken, loopt er wel degelijk een lijn van Mozes hier naar ieder die zich zwaar van tong voelt als er van Hem gesproken dient te worden. Op de ziekenzaai bijvoorbeeld. Ja, maar u bent toch dominee? Nou en? Of op het buurtfeest waar de borrels in Godsnaam weggeslagen worden. Of met de evangelisatiecommissie langs de deuren. Wie? Ik? Kom nou...

Hoe komen we de schaamte voorbij?

Luister eens naar wat de Here tegen Mozes zegt: Aäron zal u tot

een mond zijn en u zult hem tot God zijn. Mozes is groot en Aäron is zijn profeet! In hoofdstuk zeven wordt Aäron werkelijk de profeet van Mozes genoemd. Is Mozes ook onder de goden?

Lang geleden waren er al die zeiden: dit kan zo niet, dit moet anders. Zo hebben de opstellers van de Targoen, de Aramese vertaling van de Hebreeuwse bijbeltekst, het woord God afgezwakt tot leraar. Maar er staat heus wel God. De grote G komt voor rekening van het Bijbelgenootschap,

Het raadsel is niet zo groot als het misschien lijkt. Het is maar een manier van zeggen. Een uitdrukking waarvan de bedoeling voor het oprapen ligt. De Here geeft er mee aan dat Mozes de autoriteit zal zijn aan wie Aärons woorden hun gezag zullen ontlenuen. Meer hoeft achter deze woorden niet te worden gezocht.

En toch...

Zo'n zegswijze moet ergens vandaan komen, een achtergrond hebben. Ze komt niet uit de lucht vallen. Of juist wel. Ja dat is het natuurlijk; het is Gods aanwezigheid waardoor de broers zo opgewaardeerd worden. Gods gezag straalt op hen af, zoals straks op de Sinaï de glans van zijn heerlijkheid op Mozes' gezicht zal afstralen. En zo krijgt ook die opvallende formulering van Exodus 4 glans: als Hij er bij is, wordt een schaapherder God en een tegelbakker profeet. De grote G van het bijbelgenootschap kan blijven staan.

Zag Mozes God dan staan of had zijn zo plotseling uit de woestijn opgedoken gezicht voor Aäron goddelijke trekken gekregen? Nee, ze waren gewoon met hun beiden in een omgeving zo vijandig dat de is

M meditatief

kantine van de sportvereniging er bij verbleekt. Toch waren ze niet bang, ze dachten: Immanuel, God bij ons!

Daar moeten wij aan denken als we ons weer voor Hem schamen, en er het zwijgen toe doen waar spreken goud zou zijn geweest.

Je weet dat je je niet moet schamen. En je doet het toch en je wilt het niet. Je krijgt het maar niet rond. Tot je voor het eerst echt beseft dat God vierkant achter je staat.

GROEIEN IN HET GELOOF – EEN PIJNLIJK PROCES

H.J. Messelink

Misschien kijkt u vreemd tegen deze titel aan, Groeien in het geloof, dat is toch iets moois, iets om naar uit te zien? Dat wil je toch graag? **He** kan dat dan iets pijnlijks zijn? **Kun** je er dan nog wel naar verlangen? **Over** die vragen wil ik het in dit artikel hebben.

Deze vragen hangen samen met de verwachting die we hebben van geloofsgroei. Soms denken mensen dat groeien in het geloof betekent dat je er beter van wordt. Ze hebben dan zo'n vaag idee over hoe het profiel is van een geslaagd christen. Dat is iemand die zich heel gelukkig voelt, die dicht bij de Here leeft, helemaal toegewijd aan Christus en die dat ook uitstraalt. En wie zou daar niet naar verlangen? Dat beeld wordt nog versterkt als er in TV-programma's mensen voor het voetlicht worden gehaald, die na allerlei narigheid nu het licht gevonden hebben en zich daar echt in koesteren. Dan lijkt het alsof groeien in het geloof betekent dat God stukje bij beetje alles wegneemt wat ons verdriet bezorgt. Als wij maar op Hem vertrouwen en Christus volgen, dan groeit er die harmonie in ons leven, waar we altijd al zo naar verlangd hebben. Als dit het beeld is van geloofsgroei, zal de werkelijkheid alleen maar teleurstellingen opleveren. En elke teleurstelling vertaalt zichzelf in een vraag: hoe kan God me dit aandoen, als Hij me echt liefheeft? Moet ik zo groeien of word ik hier eigenlijk alleen maar minder van? In elk geval is er sprake van groei-pijn.

Gods opvoeding

Bet normale christelijke leven gaat niet over rozen. Wanneer de Here

God in je leven aan het werk gaat, in zijn Goddelijke opvoeding, dan gaat Hij met je bezig als een pottenbakker met het leem. Hij vormt je en kneedt je want Bij wil iets heel moois van je leven maken. Maar vooralsnog zie je van dat mooie niet zoveel en voel je alleen heel pijnlijk dat vormen en kneden. God kan het soms heel moeilijk maken. Alleen, dat kun je weten. Dat hoeft voor iemand die van God niet een eigen beeld maakt maar Hem leert kennen uit zijn Zelfopenbaring in de Bijbel, geen verrassing te zijn. Je komt bij de Here God op school en daar valt nog veel te leren. Er is daarom niets bijzonders aan als de gelovige bij zijn groei allerlei verzoeken, aanvechtingen en conflicten ervaart. Er zou zelfs iets grondig fout zijn als dit niet gebeurde. Als jou verteld wordt dat het gewone christenleven schade-vrij en zorgen-vrij verloopt, begrijp je er natuurlijk niets van en kun je met moeiten en verzoeken niet overweg. Je denkt dan dat het aan jezelf ligt, aan het gebrek aan geloof en vertrouwen. En wat doe je dan: je gaat aan jezelf sleutelen, je nog meer inzetten voor de Here, nog heiliger worden, totdat je ook daarmee weer vastloopt. En dan raak je op den duur gefrustreerd, moedeloos en ongelukkig, want het wordt toch niet beter. Dat patroon kom je in de gemeente nogal eens tegen. En dat kan mensen behoorlijk verlammen. % van de moeiten hierbij is dan een verkeerde kijk op het christenleven. Alsof echt christen-zijn een of ander goed gevoel is, dat vooral niet aangetast moet worden. Maar Gods Woord leert wel anders: De Here tuchtigt wie Hij liefheeft en Hij kastijdt iedere zoon die Hij aanneemt

Wandelen met God

(zie Spreuken 3 : 11-12 en Hebreëren 12 : 5-6). De Here is met ons aan het werk, want Hij wil ons straks onberispelijk voor Zich zien staan. Dat is het grote doel van God met ons leven en daar zet Hij alles voor in, ook al is dat voor ons een pijnlijke behandeling. Maar God doet alle dingen meewerken ten goede, namelijk zo dat wij dat doel van ons leven niet zullen missen. Dat is Gods opvoeding.

Hoe bereikt God zijn doel?

Groeien in het geloof betekent dus dat de Here met je bezig is. Hij wil dat je almeer je vertrouwen op Hem stelt en je houvast zoekt bij zijn beloften. Hij wil ook dat je almeer onder de indruk komt van je eigen zwakheid en onvermogen en je nog meer afhankelijk van Hem weet. Daartoe leidt Hij ons leven door de moeite, de aanvechting, de pijn. Daartoe zegt Hij ons ook in de Bijbel dat Hij een sterke rots is, een vesting, een muur om ons heen, een veilige toevlucht, een Helper in de nood. God investeert heel veel in ons leven om ons te doen inzien dat zijn genade voor ons genoeg is en dat zijn genade alles is. Hij laat ons telkens weer voelen dat we ook als zijn kinderen kleine en zwakke mensen blijven die vooral niet moeten denken dat ze langzamerhand wel op eigen benen kunnen staan. Al meer ontdekken we dat we aangewezen zijn op Hem.

God kan bij de opvoeding van zijn kinderen ook gebruik maken van hun eigen falen en zondigen. In het algemeen is het al zo dat mijn falen me dichterbij God kan brengen. Omdat mijn falen mij duidelijk maakt, dat God me liefheeft vanuit

zijn hart en **niet** omdat ik het verdien. Zijn liefde wordt daar dus des te mooier door. Daarom **kan** ik bidden **ook en** juist wanneer **ik** mijn zonden, **mijn** falen **weer** zie. God leert me daardoor ook dat mijn levensheiliging geen zaak is van mezelf, van mijn inspanning, maar alleen van de Heilige **Geest**. We **leven van de geef**.

Maar het gaat nog verder. God oefent ons **in** de weg naar de geestelijke volwassenheid. Daarom gaat Hij met ons een weg van beproeving en moeite. Dat zie je ook in de Bijbel. Wat is de Here een lange en moeilijke weg gegaan met Mozes, voordat de jonge prins omgeschoold was tot de leider van het volk. Wat heeft de Here David via **een** lange en moeilijke lijdensweg gevormd met het oog op zijn koningschap. Hoe heeft de apostel Petrus niet op een pijnlijke manier moeten leren dat hij zonder de liefde **van Jezus** maar **een** labiel mannetje was. Paulus heeft moeten leren dat Gods kracht juist in zijn **zwakheid** pas goed kon schitteren.

Conclusie

Het mag duidelijk zijn dat het groeiproces in **ons** geloofsleven geen kalm en soepel verlopend gekuren is. God gebruikt als groeimiddelen vooral ook **beproevingen**, **aanvechtingen**, **moeiten**. Dat brengt me tot de conclusie dat we er **niet** vreemd van moeten **opkijken** als ons christen-leven ons veel pijn bezorgt. Het omgekeerde is eerder waar: als alles **gladjes** en **pijnloos** verloopt, mogen we **wel** eens **heel** kritisch naar **ons** eigen geloof gaan **kijken**. Petrus **zegt**: laat de vuurgloed, die tot beproeving dient, u niet bevreemden, alsof u iets vreemds overkwam. God is nu met ons bezig, om **ons** te louteren en te heiligen, opdat we straks door zijn oordeel heen **komen**. Je kunt beter nu in het vuur **zitten** dan op de laatste dag! We **spreken zo** over **het** beleid van God. Hij weet wat Hij doet. Ge-

lukkig. Als wij er maar uit leren dat juist de pijn en de moeite in ons **christenleven** middelen zijn in Vaders hand om ons op te **voeden** en ons klaar te maken voor de eeuwigheid. Als je dat weet, wordt de blijdschap van je geloof niet **weggedrukt**, **maar** verdiept. Jacobus schrijft: zalig de **man** die in verzoeking volhardt, **want**, wanneer hij de proef heeft doorstaan, zal hij de **kroon des levens ontvangen**, die Hij beloofd heeft **aan** wie Hem liefhebben.

W.L. de Graaff

Nieuw uitgekomen

Eeuwige redding, door D. Martyn Lloyd-Jones. Uitgegeven door De Groot Goudriaan. De prijs bedraagt f 32,50 (190 blz.).

In, met en tegen de wereld is de titel van de paascongresbundel 1995. Het is een uitgave van de G.S.V.A. Petrus Plancius en kost f 13,95 (90 blz.).

Reformatie: Prediking en ambt, de congresbundel 1992-1993 uitgegeven door de Stichting ter bevordering van de kennis van de Reformatie. De prijs bedraagt f 35,- (184 blz.).

Op reis met God (deel 2), een dagboek voor jou (10-12 jaar) uitgegeven door de De Vuurbaak Barneveld. De prijs bedraagt f 14,75 (94 blz.).

Nu je op school zit..., onder eindredactie van dr. J. Stolk, uit de serie 'Christelijke opvoeding'. Uitgegeven door Uitgeverij J.J. Groen en Zoon, f 24,50 (199 blz.).

Werken up zondag (60 blz.), door J. Westert. Uitgegeven door het GMV (2e druk).

Schone schijn, over massamedia, door D. van Genderen. Uitgeverij Kok Kampen, f 22,50 (96 blz.).

Dietrich Bonhoeffer nu, over de actualiteit van zijn leven en werken. Onder redactie van Rainer Mayer en Peter Zimmerling. Uitgegeven door J.J. Groen en Zoon, f 24,95 (136 blz.).

3 (slot)

Ouweneel laat er weinig twijfel over bestaan, dat hij uiterst kritisch staat tegenover de verdorde 'gevestigde godsdienstige stelsels'. Daar is de 'Godsverduistering' evenzeer aanwezig als in de maatschappij zonder God. Het moet dus anders. Ouweneel schetst in zijn boek **Godsverlichting** een beeld van zijn 'ideale gemeente'. 'I have a dream', zo iets. Maar doen de broeders van de 'Vergadering van gelovigen' er goed aan zich van hun broeders in de kerk af te scheiden in een al te dromerig heiligingsstreven?

De ideale gemeente

In de visie van Ouweneel is de tegenwoordige christenheid veelal *m* uitgekled en uitgehold, zo 'verconfessionaliseerd, verambtelijkt, virtualiseerd', dat van Gods aanwezigheid niets meer is te merken en dat een vergelijking met het zelfgenoegzame Laodicea op haar plaats is. Misschien staat Christus bij *m* 'n lauwe en verstarde gemeente nog buiten aan de deur, misschien is zijn klop op de deur nog te horen – maar buiten staat Hij. Daar heb je als christgelovige dus niets te zoeken. Waar je dan wel moet zijn? In een gemeente waar je iets ziet, proeft, beleeft, ervaart van de heerlijkheid des Heren. Daar is, temidden van alle duisternis *in* kerk en wereld, de *sjechina*, het teken van Gods heerlijke aanwezigheid te vinden (150, 151). Daar heersen licht en warmte. Jongelui, die een dergelijke gemeente *ben* weten te vinden, ontvlucht aan

hun leeggebloede kerken, staan verbijsterd en komen tot de erkenning, dat God daar is (1 Korinthe 14 : 25; 1 Korinthe 14 is een hoofdstuk waarnaar veel verwezen wordt!).

In het laatste hoofdstuk van zijn boek gaat Ouweneel hier uitvoeriger op in. Daar schetst hij zijn visioen van de 'ideale gemeente', zoals hij het uitdrukt. Het blijkt een gemeente te zijn die welhaast paradijselijke trekken vertoont.

Het visioen wordt ons getoond aan de hand van de verschillende modale werkelijkheidsaspecten die door de reformatorische wijsbegeerte gehanteerd worden, Darby en Dooyeweerd, de concrete eenvoud van de 'broeders' en de geleerde beschouwelijkheid van de reformatorische filosofie ontmoeten elkaar in Ouweneels droom!

De gemeente, zoals Ouweneel haar voor zich ziet, is een plaats waar Gods Geest vrij baan krijgt en waar alle dingen op hun plaats vallen.

Achtergronden

Een plaats waar een warme beweging en een heldere leeropvatting hand in hand gaan. Er is echte emotionaliteit, zonder opgeklept charismatisch schuim. Een intensief gemeenschapsleven paart zich aan ijverige schriftstudie door allen. % wat broeders, die door de week hun dagelijks beroep uitoefenen, zijn 's zondags in staat, ook zonder theologische studie of kennis van de grondtalen van de Bijbel (ondanks of dankzij dat 'gebrek'?), fris en aansprekend het evangelie te vertolken. De evangelisatie bloeit. Ja, wat bloeit er eigenlijk niet? Ouweneel noemt deze droomgemeente, *katholiek-gereformeerd-evangelisch*.

Zonder een bepaalde confessie gaat het in deze gemeente niet, al hoeft het niet een tot in de details uitgeschreven belijdenis te zijn. Dit belijden komt op uit de gemeente zelf. Want na grondige bijbelstudie moet de gemeente komen tot de ontwikkeling van een 'gemeente-visie'. Een dergelijke gemeente-visie heeft een open karakter en mag niet als sjibboleth naar andere gelovigen toe functioneren. Want dit *w u* het kenmerk zijn van het sektarisme. Een belijdende kerk die van nieuwe leden instemming met de belijdenis vraagt, is in de ogen van Ouweneel een sekte. De gemeente wordt een vrij discussieveld, zolang de belangrijkste waarheden maar vast staan.

Toen A.B.W.M. Kok – het is al lang geleden – een boek schreef over *Waarheid en dwaling* en daarin ook een schets gaf van het Darbisme, viel daarin te lezen dat, in de visie van Darby, iedere belijdende kerk een partij is, sekte. En dat, terwijl de 'Vergadering' vaak zelf als sekte is aangeduid.

Op dit punt klinkt dus nog steeds hetzelfde verwijt. Met alleen de kerken die ruim baan geven aan vrijzinnigheid, maar ook die gemeente die trouw willen zijn in het zorgvuldig bewaken van de kostbaarheden van het evangelie, krijgen hier een hard woord te horen. Het zijn sekten.

De vrijheid van de Geest

Benieuwd was ik naar Ouweeneels visie op de ambten en de bediening van het Woord. Van ambten wil Ouweeneel liever niet spreken. Wel ziet hij een belangrijke taak voor de oudsten weggelegd. Maar de gemeente kan mikt genomen deze mannen niet aanstellen. Ze heeft wel de plicht om degenen die leiding geven te erkennen (1 Tess. 5 : 12). De Heilige Geest stelt m, de gemeente heeft dat maar te respecteren. Daarom is er geen vast aantal oudsten te noemen. Dat hangt geheel af van de vrije werlang van de Geest. 'Alser in een gemeente van honderd zielen twintig zijn, dan twintig; en als het er slechts drie zijn, dan drie.' De reeds functionerende oudsten letten goed op, of er mensen rijp gemaakt worden voor deze taak en wagen hen of zij de dienst niet willen vervullen. Als de gemeente geen morele bezwaren heeft, wordt iemand eenvoudig aan de kring van oudsten toegevoegd. De oudsten zijn in principe voor het leven tot hun dienst geroepen. Geen enkele oudste treedt af om de 'puur vleselijke reden' dat hij een bepaald aantal dienstjaren heeft vervuld, oudsten hebben nooit 'opvolgers' (241-243).

Oudsten zouden het Woord kunnen bedienen, maar andere leden van de gemeente evengoed. Roeping en volmacht zijn eindeloos veel belangrijker dan theologische opleiding en aanstelling. Alle geestelijk gezinde jongere broeders in de gemeente dienen te worden aangespoord om ijverig hun Bijbel te bestuderen, met in hun achterhoofd de mogelijkheid dat de Here hen

op een dag tot de Woordbediening zou kunnen roepen. Woordbediening is een zaak van roeping en vorming en leiding door de Heilige Geest (235-239).

De zonde uit beeld

Veel doet sympathiek aan. Wie zou zich niet graag warmen aan de haard van Ouweeneels ideale gemeente? Het verlangen naar eenvoud en zuiverheid, naar echte beweging zonder opgeklotheid, naar het ontplooiën van zoveel mogelijk talenten in de *g e n ~ ~ ð e*, afkeer van hiërarchie, de nadruk op een leven dichtbij de Here – dat doet een mens goed.

Maar dat geldt niet van alles. Er zou in dit verband veel te zeggen zijn over het ambt en de roeping tot het ambt, over de (beperkte) betekenis van de theologie in verband met de bediening van het Woord en over de waarde van kerkverband en kerkrecht.

Ik moet me beperken tot een paar opmerkingen. Ouweeneel plaatst boven het laatste hoofdstuk de titel 'Gemeenteopbouw'. Dit mode-woord lijkt er wel *na beetje* aan de haren bijgesleept te zijn, om een uitdrukking van Ouweeneel zelf te gebruiken (vergelijk 24). Want we horen wel veel over hoe het zou moeten zijn, maar over hoe het zou moeten worden veel minder. 'Gemeenteopbouw', zoals ik het ken, heeft betrekking op structuren, werkvormen, processen, beleidsplannen. In een beleidsplan leg je niet alleen de doelstellingen vast van kerkelijke activiteiten, maar ook de wijze waarop je die denkt te verwezenlijken. Ouweeneel beperkt zich voornamelijk tot het aan ons voorleggen van de uiteindelijke doelstelling.

Maar wat erger is: het beeld dat hier van de ideale gemeente gegeven wordt, is m.i. (niet ongevaarlijk) *idealistisch*. Het was heel goed dat Darby streed tegen de misstanden in de kerk. En een schets van een ideale gemeente kan stimulerend zijn bij het inslaan van de

goede weg. Maar dit moet dan niet een schets worden van Nieuw Jeruzalem, maar van een gemeente, die nog in *een zware strijd met de satan, de wereld en het eigen vlees* gewikkeld is. De zonde mag niet buiten beeld raken. De kerk waar Darby tegen streed nam te gemakkelijk genoegen met de zondige werkelijkheid. Maar het Darbisme ging in zijn dromen en idealiseren weer te ver en vergat, dat een hemel op narde, een zuivere toestand temidden van een wereld 'die in het boze ligt' onmogelijk is (K. Schilder). Wat treffend, dat Schilder lang geleden al waarschuwde tegen darbistisch 'idealiseren' en dat Ouweeneels boek eindigt met de droom van een ideale gemeente!

De Bijbel waarschuwt op veel plaatsen tegen de dwaling en dwaalgeesten. Tegen beide stelt de droomgemeente van Ouweeneel zich m.i. te kwetsbaar en open op. Wat de dwaling betreft: *bepaalde* hoofdwaarheden moeten volgens Ouweeneel vaststaan. Maar de kerkelijke belijdenis in haar beschermende functie tegenover de dwaling wordt aan de kant geschoven. Te weinig wordt hier gerekend met de macht van de zonde.

Datzelfde geldt voor de wijze waarop oudsten geroepen worden. In de Gereformeerde Kerken houden de medewerking van en de verkiezing door de gemeente óók een stuk controle in. Je voorkomt het heerszuchtig optreden van enkelingen. Het komt me voor, dat je in het gemeentemodel, dat in *Godsverlichting* wordt getekend, tamelijk weerloos bent tegenover dominerende persoonlijkheden die de leiding naar zich toe trekken en de gemeente op een dwaalspoor kunnen brengen. Daarbij moet opgemerkt worden, dat in het Nieuwe Testament de rol van de gemeente niet alleen bestaat in het erkennen, achteraf, van het feit dat bepaalde mannen door de Geest zijn aangewezen. In Handelingen 6 staat, dat de gemeente om moest zien naar zeven mannen, vol van Geest en wijsheid, opdat de

apostelen hen zouden **aanstellen**. De gemeente koos zeven **mannen** uit, stelde hen voor de apostelen en dezen legden de gekozenen de banden op. Dus je kunt niet simpelweg stellen: **aanstelling door de Geest, erkenning door de gemeente. Nee**, de gemeente **maakt een kus**, de apostelen stellen aan! De Geest versmaadt de **weg van & middelen** niet.

Dat laatste geldt ook voor het 'middel' van het theologisch onderwijs. In 2 Timotheus 2 : 2 spreekt Paulus over mensen die **bekwaam zullen zijn om ook anderen** te onderwijzen. Ongehoorzame theologen hebben ontzettend veel kapotgemaakt. Gehoorzame **theologen** hebben veel mogen **opbouwen**. Theologische studie zou bijvoorbeeld **h-nen bewaren voor een onhistorisch omgaan** met de erfenis van de reformatie en voor het **buiten beeld** laten van de gevaarlijke macht van de **zonde**.

Verootmoediging en vrijmaking

De **idealistische** benadering van de **gemeente komt bij Ouweneel niet** uit de lucht vallen. **Er zit m.i. een** bepaalde visie op de heiliging achter en dus op het werk van de Heilige Geest. Daar zou nog eens goed over doorgesproken moeten **worden**. **Ik denk aan wat Ouweneel** schrijft in het hoofdstuk over 'spiritualiteit'.

Ouweneel zegt daar **fijne** dingen over verootmoediging en **ootmoed**. Hij schrijft concreet in verband met de oefening van de **godsvrucht**: 'Oefen u erin niet slechts "dagelijks" – bijvoorbeeld aan het eind van de dag, wanneer u de meeste zonden allang weer vergeten bent – maar van ogenblik tot ogenblik, **wanneer** nodig, uw **zonden** te belijden en voor God te verafschuwen en uzelf opnieuw bewust onder het reinigende bloed van **Christus te stellen**' (187).

Maar deze inzet valt moeilijk te rijmen, met wat Ouweneel **schrijft** over de bevrijding uit de macht van

de **zonde**. In de paragraaf over 'Vrijmaking' stelt hij 'bevindelijken tot en met vrijgemaakten' een vraag. Wordt door hen de vrijmaking van Romeinen 8 : 2 wel gekend? **Daarmee** bedoelt de schrijver 'de **heilswaarheid**, dat de gelovige in Christus werkelijk vrijgemaakt is van de wet der zonde en des doods'. Nee, Ouweneel wil beseft k t beweren, dat de gelovige **nooit** meer zondigt (Jak. 3 : 2; 1 Joh. 1 : 8), maar **wél** dat het de **normale weg** is van de gelovige dat hij niet **zondigt**. Niet alleen vanuit de Bijbel meent Ouweneel dit te **kunnen zeggen**, maar ook vanuit het praktisch geloofsleven. **Dan kun** je ondervinden, dat wie dicht bij de Here **leeft niet** zondigt. Het moet voor **wedergeboren mensen afgelopen zijn** met de **vanzelfsprekendheid** van de zonde. Ga uit van de **vanzelfsprekendheid** van het niet-zondigen! Vanuit de kracht van de **Heilige Geest** is het **mogelijk** een echt **overwinnings-** of **heilingsleven** te leiden (160-162). Nu begrijp ik het niet **mem**. Wanneer het voor een christen normaal en **vanzelfsprekend** wordt om niet te zondigen, hoe kan het dan nodig zijn 'van ogenblik tot ogenblik', de zonde te **belijden**?

En: **hoeveel** verootmoediging blijft er, wanneer je **een** echt 'overwinningsleven' leidt? Komt de **ootmoed** niet in gevaar, **wanneer** je uitgaat van de **vanzelfsprekendheid** van het niet-zondigen? Het komt

me voor, dat hier de sleutel ligt van de onbeschermd manier, waarop Ouweneel later **schrijft** over de **christelijke** gemeente. Het begint met een zo niet perfectionistische, dan toch **wel** idealistische **kijk** op de **heiliging**. Het eindigt met een idealistische gemeentevisie. In ambt, belijdenis, kerkorde zit **een** stuk **bescherming**, die je 'vanzelfsprekend' niet **meer w-nodig hebt**, wanneer je uitgaat van de **vanzelfsprekendheid** van het **niet-zondigen**!

Voor Romeinen 8 staat Romeinen 7 in de Bijbel. Bij Paulus lees ik niets over de **vanzelfsprekendheid** van het niet-zondigen, **wél** over de dagelijkse **strijd** tussen wat ik wil, maar niet in de praktijk **breng**: '**Ik, ellendig mens!**' De christen is vrij, werkelijk vrijgemaakt van de **slavernij** aan de wet van de **zonde** en de dood. Die **wetenschap** is **een** **sterke** aansporing om de zonde niet als **vanzelfsprekend** te aanvaarden; slaafs gedrag is niet **normaal** meer. Tegelijk **maakt** die wetenschap je elke dag klein, **vanwege** het **kleine** begin van gehoorzaamheid dat er in de praktijk is.

Wanneer ik Ouweneel lees, herken ik veel van een broeder. Bijvoorbeeld als hij **schrijft over** verootmoediging. Zou met **verootmoediging** niet altijd echte verbroedering **beginnen**? Aan de voet van het kruis blijven **mensen hun** leven **lang** heel klein.

Alleen? Graag contact? Doe er iets aan!
De GEREFORMEERDE **KORRESPONDENTIE**
CENTRALE probeert mensen tot elkaar te brengen voor vriendschap/korrespondentie en huwelijk. Vraag de folder aan: GKC, Postbus 40096, 8004 D8 Zwolle. De GKC bemiddelt sinds 1987 binnen de Geref. Kerk Vrijg.

Twee kinderen van twee bekende vrijgemaakt-gereformeerde hoogleraren hebben hun belevenissen en indrukken, die zich vooral groepeeren rond de kerkelijke breuk van 1967, op papier gezet. Het zijn Jan Veenhof, zestien jaar lang hoogleeraar theologie aan de Vrije Universiteit en thans werkzaam als predikant in Zwitserland, en Aleid Schilder, in brede kring bekend geworden door haar boekje *Hulpeloos maar schuldig*, een werkzaam als geestelijk verzorgster in een psychiatrisch ziekenhuis.

Ruige eerlijkheid

In het boek, dat de titel draagt *Van Vrijmaking tot bevrijding*, krijgen vooral de belevenissen binnen de familie van prof. H.J. Schilder aandacht. In zoverre is het een vervolg op de IKON-uitzending 'Hete hoofden, koude harten' uit 1987, waarin de familie Schilder model stond voor de ravage die een kerkscheuring kan aanrichten. In die dagen kreeg Aleid Schilder nogal eens te horen: 'dat zou ik nooit doen, zo over mijn vader praten voor de televisie'. Velen vonden het schrijvend dat van Schilder als vrijgemaakt-gereformeerde een negatief beeld gegeven werd door zijn eigen familieleden, nog zo betrekkelijk kort na zijn plotseling overlijden. Aleid Schilder is dankbaar voor het feit dat haar vader nu wél zelf aan het woord komt in het nieuwe boek (187). Vlak voor zijn dood heeft Schilder aan zijn dochter Lies een soort levensverhaal verteld, dat in het boek meer dan 20 bladzijden beslaat.

Voordat ik over dat levensverhaal begin, wil ik eerst zeggen dat in het boek de waardering voor Schilder door zijn vrouw en kinderen duidelijk uitkomt. De aversie die ik in 1987 tegen de IKON-uitzending had, heb ik niet tegen dit boek. Ik denk dat weinig mensen familie zaken zo aan de grote klok zouden hangen als het via dit boek gebeurt. De eerlijkheid is een ruige eerlijkheid, maar ik kan niet zeggen dat ze kwetsend overkomt. Fijnzinnigheid vind ik wat anders. Maar alles wat niet fijnzinnig is, is daarom nog niet oneerlijk. En daarbij laat ik het, als het over de vraag gaat, of al die gezinsellende nu werkelijk voor een groot publiek op papier moet.

Een ingehouden levensverhaal

Zoals gezegd komt H.J. Schilder nu ook zelf aan het woord. Ik moet zeggen dat ik zijn verhaal niet zonder emoties gelezen heb. Dat klinkt wat vreemd, omdat het juist zo'n

B boekbespreking

ingehouden levensverhaal geworden is. Hoe kan iemand die door het leven zo geweldig geteisterd moet zijn, zo kalm zijn levensverhaal vertellen? Tijdens de breuk van 1967 spat het gezin Schilder kerkelijk uiteen en komt een diepe geestelijke controverse tussen man en vrouw, tussen vader en kinderen in de openbaarheid. Niemand van hen volgt Herman Schilder naar de 'binnenverbandse' kerk. De een na de ander zal daarna zelfs helemaal met de kerk breken. En toch komt er uit de mond van deze man geen enkel onvertogen woord over zijn vrouw, zijn kinderen, over collega's als Jager en Veenhof, of over de plaatselijke predikanten Visee en Mulder! Stof genoeg om over schrijvende zaken eens flink uit te halen; maar hij doet dat niet. Ik sprak van 'ingetogenheid', en denk daarbij aan wat de oude moraaltheologen *temperantia* zouden noemen. Verdriet hebben, verscheurdheid ervaren, angst en woede moeten hebben op de bodem van het hart, en dan toch zo spreken! Tegelijk wordt uit het interview duidelijk, dat Herman Schilder zijn keuze voor de Vrijmaking en ook voor de in 1967 ingeslagen weg handhaaft, voor de volle honderd procent. Voor het gezin zou het prettiger geweest zijn wanneer hij meegegaan was naar de Nieuwe Kerk, 'maar dan had ik mijn eigen geweten geweld aangedaan, mijn eigen psyche ook. Net zo goed als je moeder zichzelf geweld zou hebben aangedaan' (91). In de barre tijd van 1967 had hij het er eens moeilijk mee om op een zondagochtend aan tafel voor te gaan in gebed: 'Hoe kon ik een zegening over de prediking vragen bijvoorbeeld – terwijl we naar die

verschillende kerken gingen? Toen heb ik voorgesteld om **maar stil te** bidden. Direct daarna is **Arnold** naar me toegekomen, die vond dat dit **meteen** afgelopen moest wezen. Ik voelde aan dat dit geheel tegen **mijn eigen stijl inging**. **Sindsdien ben ik** dat toch hardop blijven doen, me hier **en** daar wat inperkend, maar **toch naar** vermogen de lijn volgend die ik meende **te** moeten volgen' (93).

Annexeren

Een heel ander karakter draagt het interview dat **Aleid** in 1994 haar moeder **Aya Schilder-van Houwelingen Rijkhoek heeft afgenomen**. Zij zegt wat zij denkt, waardoor de ingetogenheid, op z'n zachtst geformuleerd, **niet opvalt**. Een enkele keer gaat ze **m.i.** over de grens van de **roddel heen** (109). Maar daarmee is het nog geen ordinair interview geworden. Het **k sen** levensrecht **verhaal van een vrouw, die evenals haar man, door een zeer** diep dal is heengegaan. In **beide** interviews komt uit dat de onderlinge verhouding **goed** bleef. **Eigenlijk** is er tussen je vader **en mij niet** zo veel veranderd. Dat denken veel **mensen wel, die vroegen en vragen zich af hoe we bij elkaar hebben kunnen blijven**. Maar zelfs in die jaren van '56 tot '67 had ik er **eigenlijk geen last van als hij thuis was**. **Dan was hij** om me heen en ach, het **was een heel lieve man**. Dan **hadden we ook ons** eigen leven. **Maar** de weekenden dat hij **weg was, dan kwam het allemaal weer** boven' (113). Op haar laatste verjaardag voor zijn dood, gaf Schilder zijn vrouw **een bos bloemen cadeau, met het kaartje: 'Van iemand die al 37 jaar heeft geboft'** (115). Men moet, **lijkt mij, personen van zaken wonderbaarlijk kunnen scheiden om met zo'n gelukwens aan te komen**. Er was dus oprechte wederzijdse waardering en die **is er, blijkens** het boek, **bij de Schilders voor hun man en vader gebleven**. Wel komt het **bij mij niet erg geloofwaardig**

over, wanneer zij hem hier en daar voor zichzelf annexeren. Dat **doen** zijn vrouw en de kinderen **Arnold en Aleid**, als ze de indruk geven dat de **eigenlijke Schilder** toch een ander was **dan** hij zich voordeed. Eigenlijk **zou deze** man niet passen binnen het enge vrijgemaakte klimaat: 'Hij **was** te veelzijdig om van **binnen** echt rechtlijnig te **zijn**'. **Affiniteit** hebben met schilderen, kunst en gezang – dat kan niet 'als je echt **gesloten bent**' (67). 'Hij **was ruimer en dieper dan** de **kerk** hem toestond.' Een keer moe van de **Hogeschool thuisgekomen, zegt hij** tegen zijn vrouw: 'Na mijn **emertitaat ga ik ketterse** boeken schrijven' (113). Zijn **vrouw** had het gevoel @ het haar opdracht was **hem** 'bij zijn ziel terug te brengen'. Aleid **voegt eraan toe: 'Misschien heeft hij diep van binnen juist gewenst dat ze deed wat ze deed... In die laatste jaren heeft mijn vader eens tegen haar gezegd: "Jij bent mijn vrijmaking"'** (115). Van dergelijke opmerkingen gaat een **suggestie** uit. Zo'n **intelligente en kunstzinnige man als Herman Schilder was, moet wel verstrikt** geraakt zijn in een **gemeenschap, waar hij niet thuis hoorde**. Maar **deze, in mijn ogen nogal intellectualistisch-arrogante, opvatting, valt in geen enkel opzicht te staven met wat Schilder zelf in zijn levensverhaal vertelt**. **Men** treft er geen **spoor** van twijfel aan over de **Vrijmaking**. Schilder was niet alleen **vrijgemaakt, hij beleefde dat ook**. Zelfs **over 1967 en zijn eigen ml** daarin, merken we niets van twijfel. Jan Veenhof **typeert hem in ditzelfde boek daarom beter: 'De in het diepst van zijn ziel vastgehechte norm deed zich zo krachtig gelden, dat hij naar zijn diepste overtuiging niet anders hmdelen kon en mocht'** (147). Dat Schilder een **gecompliceerd mens was, was allang duidelijk**. Het wordt in dit boek bevestigd. Ik kan **mij zijn uitdrukking over het schrijven van 'ketterse boeken' best voorstellen**. Daarvoor hoeft **men trouwens zo gecompliceerd niet te zijn**. Wie moe in z'n stoel

zakt, kan ongewone dingen zeggen en m nog menen ook, Maar **maak** mij niet wijs dat men daarmee de 'eigenlijke' Schilder te pakken zou hebben, alsof hij hier 'bij zijn ziel terug' zou zijn. In werkelijkheid zijn we dan bij hun ziel **en** niet bij die van **hem** terug. **Elke** poging om nu achteraf de 'eigenlijke' Schilder los te pellen uit dat **h a a t**, lijkt me tot mislukken gedoemd. Het boek wijst in **het gezin-Schilder op zaken die zeker met de** eigenaardigheden van het vrijgemaakt-gereformeerde **klimaat te maken hadden**. Lid worden van een niet-vrijgemaakte **schoolclub mochten de kinderen niet**. De **NCRV-gids kwam het huis niet In-nen, wel die van & VPRO**. 'De **redenering** is dan dat je **op afstand kunt Pen dat die Vrije Geluiden niet deugen, dus dan word ja ook niet** in verleiding gebracht, maar die NCRV-gids zit er **een beetje** tegenaan, **dus die m&je niet in huis halen'** (64). Zo heel scherp kon het ook weer niet bedoeld zijn, want voor diezelfde NCRV hield Schilder **radiolezingen over '& schreeuw het uit'**. Isolement hier en openheid daar **konden** **blijkbaar samengaan, al maakt het zeker een gekunstelde indruk**. Er is in elk geval genoeg materiaal in dit boek te vinden dat het **gezin-Schilder tot een uitzonderlijk gezin maakte**. Het was zeker geen **doorsnee** vrijgemaakte **familie**, waarin de aangerichte kerkelijke **ravage model kan staan** voor wat er in **andere** gezinnen wel moet gebeuren als de vader 'streng' vrijgemaakt is. Ik laat de eigenaardigheden **rusten**. **Psychologen mogen zich er mee bezig houden**. Voor mijn verhaal geeft het boek bewijzente over dat de **eigenlijke Schilder, met al z'n aardige en minder aardige kanten, overtuigd vrijgemaakt was**. Met hart en ziel.

Er was meer aan de hand dan 1967 alleen

Wat mij verder een **zwak punt in het boek** lijkt, is de **eenzijdigheid**

ervan. Laten we even aannemen dat de 'ware-kerk-idee' enorme schade heeft aangericht, ja zelfs de volledige verklaring voor de breuk van 1967 vormt. Dan zou te begrijpen en te billijken zijn, dat mensen, die van een dergelijke ideologie hun buik vol hebben, breken met de kerken van – laten we zeggen – Kamphuis c.s. Maar zo is nog niet te verklaren waarom niemand van de familie Schilder (op H.J. Schilder na) *gereformeerd* bleef. Voorzover ik heb begrepen, is er ook niemand meer lid van de Nederlandse Gereformeerde Kerk, waarbij vrouw en kinderen zich aanvankelijk aansloten. En wat ik in het boek over de godsdienstigheid van moeder en kinderen gewaar wordt, maakt in elk geval duidelijk dat daaraan geen draad gereformeeds meer zit. Aya Schilder-van Houwelingen Rijkhoek ging over van de Nederlandse Gereformeerde Kerk naar de Nederlandse Hervormde Kerk, en dat waarlijk niet om zich voortaan te laven aan de boezem van de Gereformeerde Bond. Zoon Arnold werkt in Almere-haven breed samen met wat protestant en rooms-katholiek is. Hij staat geen 'enige (eeuwige?. J.D.) waarheden' voor, maar gelooft in mensen en relaties tussen mensen die, op een enkele uitzondering na, allemaal van redelijk goede wille zijn (70v). Aleid heeft eveneens een geweldige hekel aan 'absolute waarheden', omdat ieder mens in wezen alleen zelf bepalen kan wat waarheid is (194). We moeten niet scheidend, maar samenbindend, 'holistisch' denken. 'Door het scheuren en splitsen in mijn voorgeslacht kwam ik in de verbinding' (199). Wat dat precies wezen moge, begrijp ik niet; maar ik begrijp best dat het ver af staat van 'binnenverband', maar evenzeer van alles wat met de gereformeerde religie te maken heeft. *Alles is nu mijn* Naar mijn overtuiging zou het de diepgang van het boek gediend hebben, wanneer de familie Schilder de *eigen* veranderingen meer had verdisconteerd. 'Ik denk dat je moe-

der is veranderd', zegt Schilder in het interview tegen zijn dochter Lies (89). Die indruk krijg ik ook als ik over de levensweg van Aya Schilder lees. Wellicht kwam *zij* uiteindelijk zo 'bij haar eigen ziel' terug door weer hervormd te worden. Wie met de gereformeerde kerken (in breder zin genomen) breekt, moet het daarom over méér hebben dan over 1967 alleen. Het is te gemakkelijk, om de 'scheurmakers' van 1967 voor zaken verantwoordelijk te stellen die religieus heel wat verder reiken dan waarover het toen ging. Ergens zegt Arnold tegen zijn ouders: 'Hij vond veel, zij *was*' (67). Dat lijkt me een rake psychologische typering, zowel van de vader met zijn lange verhalen en eindeloze mit-sen en maren, alsook van de moeder met haar recht toe recht aan. Maar de typering heeft ook haar grenzen. Herman Schilder mag dan veel gevonden-en-weer-niet-gevonden hebben, maar hij bleef vanaf zijn vroege jeugd tot in het interview kort voor zijn dood, bij wat hij in het gereformeerde geloof van zijn grote oom Klaas Schilder gevonden had. Zij mag dan zijn wie ze is; maar dat 'zijn' zag er vóór de Kamper ellende inzake *De Reformatie* en *Opbouw* toch beduidend anders uit dan daarna.

Jan Veenhof over zijn vader

Het kan lijken alsof het boek alleen over de Schilders gaat. Maar, zoals reeds gezegd, er zijn twee schrijvers. Ook Jan Veenhof vertelt zijn verhaal, over de vrijmaking, over zijn vader en over zichzelf. Veenhof jr. ziet een 'onoplosbaar probleem' liggen in de opvatting van K. Schilder over ware en valse kerk, waarbij Schilder van gradaties in 'waar' en 'vals' niet wilde weten. Dat probleem werd na de Vrijmaking heel sterk voelbaar (19). Het zelfbesef van de vrijmaakten, die in de Vrijmaking een heilsdaad van God zagen, werd gevoeld door de kerkbeschouwing van Schilder. 'Zijn opvatting, dat de ware kerk in een bepaalde plaats

maar één adres heeft, ontkent de concrete realiteit, leidt gemakkelijk tot hoogmoed en stoot anderen af' (47). Van de 'doorgaande reformatie' werd een wet gemaakt. Wie niet in de eigen organisaties meedeed, gold als niet goed vrijgemaakt (49). Schilder heeft aan het eind van zijn leven nog opgeroepen tot geduld en tolerantie, maar dat had geen groot effect meer (49). Veenhof verdedigt zijn vader, die het met Schilders manier van polemiseren en met diens opvattingen over het wezen van God en de predestinatie niet eens was. Tussen alle vriendelijke opmerkingen door naar links en naar rechts, wordt Jan Veenhof boos als het over de behandeling van zijn vader gaat. En dat 'terwijl hij nooit iets anders heeft gedaan – overal waar hij verscheen – dan het goed recht en de noodzaak van de Vrijmaking bepleiten' (142). Veenhof jr. schetst zijn eigen vader als een man die 'steeds het hart zocht van degene met wie hij in discussie trad'. Zijn eigenlijke doel was gericht op een vrijgemaakte kerk, waarin alle schakeringen die er van het begin af aan waren, in vrede zouden samenleven (151). Zeker, zijn vader had in zijn beleid ook zwakke momenten, 'maar hij was altijd menselijk. Die menselijkheid en grootmoedigheid heb ik vaak bij zijn tegenstanders gemist. Mijn vader had soms moeite knopen door te hakken, ook als er geen knopen waren!' (152) Ik kan mij voorstellen dat een zoon zo over zijn vader schrijft. Maar zonder iets af te doen aan mijn waardering voor zijn vader, meen ik toch dat de objectiviteit hier om een paar correcties vraagt. Allereerst zou ik nooit schrijven dat iemand *altijd* menselijk optreedt en *steeds* het hart zoekt van mensen met wie hij discussieert. Dat soort mensen ken ik niet. Ik weet ook hoe Veenhof sr. moeite had menselijk te blijven in zijn oordeel over kerkgenoten met wie hij het hartgrondig oneens was. Ik val hier eerder Aya Schilder bij die vindt dat 'het lage en banale' zelfs met grote

figuren in de kerk te verbinden valt (103). Wij zijn zo menselijk niet voor elkaar als we kerkelijk met elkaar in de clinch liggen. We doen er dan verstandig aan bij onszelf na te gaan, hoe weinig wij dan van de Bergrede heel laten.

Was Veenhof zo constant?

Ook in een ander opzicht vind ik dat Veenhof jr. iets kritischer over zijn vader had moeten schrijven. We krijgen uit zijn verhaal nu de indruk dat Veenhof sr. zelfstandig en constant zijn weg na de Vrijmaking vervolgd heeft. Als er mensen veranderden, dan waren dat kennelijk de *de ren*. Ik heb reeds in 1967 in het Gereformeerd Gezinsblad drie artikelen lang gewezen op de ommezwaai die Veenhof sr. gemaakt heeft. Hij was b.v. de man die ons aan *Kracht en doel der politiek* geholpen heeft, waarmee een zeer forse bijdrage aan de oprichting van een kerkelijk gesloten GPV geleverd werd. In dat boek werden de neuzen van zowat alle prominente gereformeerden uit de vorige en uit deze eeuw zó gericht, dat het erop leek alsof ze met instemming het G W dat er te komen stond, zouden hebben begroet. Ik genoot destijds van dat boek, had in 1967 reeds mijn aarzelingen, en vindt het nu een geschrift dat veel te eenzijdig is en meegewerkt heeft aan een vrijgemaakt-gereformede geslotenheid, die vandaag terecht onder kritiek staat.

Ook Veenhof maakte een proces door en veranderde. Het is terecht dat Veenhof jr. kritiek uitbrengt op het versmalde vrijgemaakte spreken over de kerk. Maar laten we dan beginnen met de erkenning dat we aan die versmalling zelf ook hebben bijgedragen. De 'anderen' verdienen reeds daarom een iets menselijker portret dan ze nu van Jan Veenhof krijgen.

Welke vrijheid?

Wat ik ten aanzien van de familie Schilder heb gezegd, vind ik deels ook voor Jan Veenhof opgaan. Ze-

ker, hij is dichterbij ons blijven staan dan Aleid Schilder met haar holisme. Ik proef bij hem een blijvende belangstelling voor onze kerken, ook als hij het vertrouwen uitspreekt, dat 'binnen de Vrijgemaakte Kerken de evangelische roep der vrijheid niet verstormt en zijn uitwerking niet zal missen' (166). Maar ik vrees dat er tussen hem en ons toch meer ligt dan alle onenigheid over doorgaande reformatie en ware-kerk-ideologie bij elkaar. Hij wenst ons vrijheid toe. Mikoord, m m wat bedoelt hij daarmee? Is het een vrijheid die hijzelf ging beleven toen hij synodaal-gereformeerd werd? Hij zegt daarover: 'Ik heb van mijn stap geen spijt gehad. In de Vrijgemaakte Kerken zijn goede dingen, maar ik kon er niet leven. In de synodale kerken is niet alles ideaal, maar je kunt er leven en jezelf zijn' (164). Eerlijk gezegd scheidt ons hier toch een hele wereld. Wat is vrijheid als je jezelf kunt zijn, maar ook moet verdragen dat je collega's aan de W zichzelf zijn en van de gereformeerde religie geen spaan overlaten? Wat is vrijheid als er geen gebondenheid is aan dat wat gereformeerd is, gerespecteerd door jezelf en door de anderen? Wat is vrijheid in een kerk zonder tucht? Ik denk niet dat de 'milde Bavinck' (161), die Jan Veenhof ging bestuderen na zijn bittere Kamper ervaringen, dit soort vrijheid aan gereformeerden ooit heeft voorgehouden. Wat mijzelf betreft: Ik wil vrij blijven mals Kuiper, Bavinck, Schilder zich als gereformeerden vrij voelden, gebonden als zij zich wisten aan de Heilige Schrift en aan kerken waarin confessies nog functioneerden. Daarom zou voor mij de stap naar de synodaal-gereformeerde kerken het inleveren van mijn vrijheid zijn.

Weeffout van de vrijgemaakte kerken

Ik val Veenhof op het voor mij beslissende punt dus niet bij. Maar lang niet al zijn kritiek op ons is uit

de lucht gegrepen. Ik kan dat het beste uitleggen aan de hand van een sleutelpassage in Veenhofs beschouwingen. Jan Veenhof acht het dogma van de 'ware kerk' en alle implicaties daarvan de 'weeffout' van de vrijgemaakt-gereformeerde kerken. 'Evenals een splinter die men niet verwijdert, zal dit dogma altijd weer ontstekingen en koorts veroorzaken, zolang men eraan vasthoudt. Het hele klimaat werd daardoor benauwd en benauwend' (152v).

Met deze passage ben ik het deels eens, deels oneens. Ik val Veenhof bij, als hij op de schadelijke invloed wijst die het dominante denken over de 'ware kerk' sinds de Vrijmaking naar binnen en naar buiten uitgeoefend heeft. Wij hebben onszelf op tal van manieren afgesloten van de rest van de christenheid, door bepaalde vormen van samenwerking, die nu langzamerhand weer bespreekbaar zijn, tientallen jaren af te wijzen. Dit heeft ons veel mensen gekost, terwijl er van werfkracht nauwelijks sprake is geweest.

Ook ik geloof dat er ontstekingen en koorts zullen blijven voorkomen, zolang men zonder meer aan één ware kerk op één plaats vasthoudt. Gelukkig houden steeds minder mensen onder ons eraan vast, zonder dan breed oecumenisch te worden en de dankbaarheid voor de Vrijmaking kwijt te raken. Er zijn andere tijden aangeboden, na beroerde periodes die ik ook voor mijzelf niet terugwens. Het was geen pretje te merken dat men toch niet helemaal zuiver op de graad was door sympathieën voor de EO te hebben, of door een goed woordje te doen voor bepaalde niet-vrijgemaakte organisaties. Of door naast 'waar' en 'vals' ook op te komen voor het goed recht van 'zuiver' en 'minder zuiver', omdat het niet zo 'gemakkelijk' is de ware en valse kerken overeenkomstig art. 29 NGB te onderscheiden, als er in Nederland of waar ook ter wereld maar één kerk op één adres 'waar' kan zijn.

Daarom kan Veenhof terecht schrijven, dat het klimaat in onze kerken zeer lange tijd weinig tolerant is geweest op het punt van de 'door-gaande reformatie', met alle organisatorische geslotenheid die dit voor ons profileren binnen de Nederlandse samenleving moest meebrengen. Zelotisme en wetticisme hebben slachtoffers gemaakt. Dat ook rond 1967 dit aspect van het vrijgemaakt-gereformeerde leven een rol heeft gespeeld, is buiten kijf. Niet alles wat er in de *Open Brief* staat, zit eraan.

Het boek van Jan Veenhof en Aleid Schilder kan ik daarom niet lezen alsof ik er geen boodschap aan heb. Ik voel mij mee verantwoordelijk voor de intolerantie die het vrijgemaakte klimaat lange tijd gekend en na 1967 nog behouden heeft. Er was niet die openheid naar buiten die er vóór de Vrijmaking wel was maar ook k m zijn, zonder tekort te doen aan de gereformeerde religie. Ik beseft best dat er gevaren loeren, als er nu weer meer deuren naar buiten opengaan. Maar het gevaar van geslotenheid is eveneens reëel. We hebben grote woorden gebruikt over 'echte oecumene', over 'nationaal-gereformeerde politiek' en wat dies meer zij, maar inassen de mensen die vlak bij ons stonden bij ons vandaan gehouden. Eén ding behoorden zij te doen: kerkelijk gehoorzaam worden, voor en aler samenwerking met hen op welk terrein dan ook mogelijk was.

Andere taxatie van 1967

Ik ben het dus deels met Jan Veenhof eens, als hij over een weeffout van de vrijgemaakt-gereformeerde kerken schrijft. Deels, want Veenhof maakt van een gangbare interpretatie van de artikelen 27-29 een kerkelijk dogma. En dat moet ik weerspreken. Nimmer heeft een synode onder ons dit als 'dogma' vastgelegd. Gangbare leringen kunnen een grote en ook schadelijke invloed uitoefenen. Dat was vóór de Vrijmaking het geval, maar ook

daarna. Gangbare leringen worden echter gelukkig niet altijd tot dogma verheven.

Maar wat wel voor alle gereformeerde ambtsdragers voor en na de Vrijmaking gold, was loyaliteit aan de confessie. Helemaal werd die loyaliteit ondergraven binnen de vrijgemaakt-gereformeerde kerken in de zestiger jaren. Een ver door-geschoten overtuiging omtrent de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk bevorderde, dat velen zich van synodale uitspraken weinig of niets aantrokken.

Natuurlijk weet Veenhof van de kwesties rond Zondag 22 en de Dordtse Leerregels. Hij vermeldt de confessionele kwestie ook wel even, maar er zwaar aan tillen doet hij niet. En daar ligt het verschil tussen hem en mij in de taxatie van 1967.

Trouwens, ook tussen hem en Herman Schilder. Wie Schilders verhaal over 1967 in dit boek leest, zal merken dat Schilder niet rept over de ware-kerk-kwestie, of alleen impliciet als hij even iets opmerkt over het 'relatief maken van de Vrijmaking' in de *Open Brief*. Hij spreekt echter wel uitdrukkelijk van een verschillende visie op het kerkverband (houden we ons aan landelijke afspraken, ja of nee?) en over de binding aan de belijdenisgeschriften ('Telder, die 'knabbelde aan de belijdenis', 86).

Wat Veenhof jr. dus als bijzaak afdoet, is voor Herman Schilder in diens verhaal over 1967 hoofdzaak. Terwijl Jan Veenhof voor prof.

H.J. Jager niets dan lof heeft, zegt Herman Schilder van hem: 'Bij Jagen voelde ik altijd een zekere onverschilligheid ten aanzien van zaken als kerkverband en binding aan de belijdenisgeschriften. Hij nam het wel serieus, maar toch met een beetje een nonchalante houding. En Veenhof leunde daar erg tegen aan' (83). Mijn eigen ervaringen met beide hoogleraren stemmen daarmee overeen. Zij hebben de mensen, die door kerkelijke vergaderingen wegens hun confessionele deloyaliteit tot de orde geroep

werden, gewoon de hand boven het hoofd gehouden.

Mijn conclusie: De breuk van 1967 wijten aan de weeffout van de ware-kerk-idee en daarmee basta, zal voor het forum van een eerlijke geschiedschrijving niet overleind kunnen blijven staan. Ook het omgekeerde geldt: Net doen alsof deze weeffout van geen betekenis is geweest in de crisis rond 1967, houdt evenmin stand.

Vandaar mijn andere taxatie van 1967 dan Jan Veenhof en Aleid Schilder in hun boek geven. Vandaar ook dat ik de weg van mijn jaargenoot, die ik niet kan ontmoeten, of ik denk met heimwee terug aan de goede jaren van vriendschap, niet ben gevolgd.

Binnen de kerken die hij achter zich gelaten heeft, voel ik mij thuis. Ik blijf de gereformeerde religie, zoals zij met name in de drie formulieren verwoord ligt, verdedigen. Zij geeft mij de ruimte waarbinnen ik moet werken, maar ook wil werken. Wat een ander als knellende binding ervaart, is het voor mij niet.

Van de moeiten die hieraan vastzitten, weet ik af. Maar als ik zie waar anderen terecht komen, die met de gereformeerde religie breken, of daarmee wel niet zelf breken, maar zich toch thuis voelen tussen hen die dat wel gedaan hebben, ben ik dankbaar voor de plaats waar ik zelf zit. Op die plaats kan ik tegelijk dankbaar zijn voor alle gereformeerde en christelijke geluiden, die ik opvang tot ver buiten de kerken waaraan ik zelf verbonden ben. Waar ik geloof en navolging van Christus ontdek, herken ik mijn broeders en zusters. De Mheid van '8& katholiciteit van christendom en kerk' (Bavincks rede uit 1888) van harte aanvaarden en dan toch gereformeerd blijven, sluiten elkaar niet uit.

N.a.v. Aleid Schilder en Jan Veenhof, *Van Vrijmaking tot bevrijding*, Uitgave Ten Have, Baarn 1995, Prijs f 29,90.

Inleiding

In een vorige bijdrage voor deze m-briek is beloofd op een aantal elementen uit de kerkdienst terug te komen. En dan vooral gericht op wat we er mee kunnen doen bij de opvoeding van onze kinderen. In eerdere artikelen kwamen het begin van de dienst en de wet al aan de orde.

In dit artikel wordt de aandacht voornamelijk gericht op ons zingen als eredienst, zowel tijdens de kerkdienst, als op school en thuis. Het gaat hier dus vooral om de plaats van het zingen in de opvoeding. In de kerk zingen we in hoofdzaak berijmde psalmen. Vaak prachtige liederen met schitterende teksten. Maar hoe is dat voor onze kinderen? Voor hen zijn het vaak onbegrijpelijke woorden. Hoe gaan we daarmee om? En welke plaats heeft het zingen in ons leven? En hoe zit dat met de liedjes van het bekende zangduo Elly en Rikkert bijvoorbeeld, jaren geleden zeer sceptisch ontvangen en nu vrij algemeen aanvaard?

Waarom zingen we geen onberijmde bijbelteksten in de kerkdienst? Moeten kinderen nu echt die moeilijke psalmverzen leren op school? Hoe krijg ik mijn puber nog aan het zingen?

Zo maar enkele vragen, die in dit artikel meegenomen zullen worden.

Zingend je uiten

Boven dit artikel staat: 'zingend geloven'. Die woorden geven eigenlijk al aan, waar het bij het zingen eigenlijk om gaat. Wat er in zit komt er uit. Waar je hart vol van is, daar loopt de mond van

over. Dat gaat vaak zingend. Je zingt namelijk makkelijker over je geloof dan dat je er over spreekt. Soms komen die liederen zo maar in je op. Je bent blij, omdat je ergens een goed bericht over hebt gekregen en dan neurie je zo maar: 'Looft de Heer want Hij is goed'. Je maakt je zorgen over één van je kinderen, vanuit je binnenste komt dan zo maar omhoog: 'k Vertrouw op u, o Heer der Heren'. En wat is het dan heerlijk om een aantal goede liederen paraat te hebben. Je hebt ze vroeger geleerd op school, of je kent ze door het zingen thuis. Liederer kunnen je tot steun zijn in goede en slechte tijden. Dat doet me denken aan Paulus in de gevangenis te Filippi. Midden in de nacht, met de handen en de voeten in de boeien.

Je zingt meestal makkelijker over je geloof dan dat je er over spreekt.

Met de bloedende striemen op de rug. Ver van huis, in een vreemd land. Hoe kom je daar ooit weer uit? En dan toch vol vertrouwen zingen, in de nacht. Veel psalmen vinden hun oorsprong ook juist in tijden van voor- en tegenspoed. Vandaar waarschijnlijk dat wij er in bijzondere tijden w makkelijk aansluiting bij kunnen vinden. Maar dan is het wel zaak dat we die woorden paraat hebben. Ze moeten ergens in ons binnenste opgesloten zijn. Hoe krijg je dat voor elkaar? Niet alleen door het veelvuldig zingen van de verzen leer je ze uit je hoofd. Psalmverzen moet je echt bewust leren.

opvoeding en onderwijs

Psalmen leren op de basisschool

We leven in een tijd waarin alles bekeken wordt op zijn nut. Dat is een goede zaak. Zo duikt ook regelmatig de vraag op: Wat is het nut van het feit dat de kinderen psalmverzen leren op de basisschool. De argumenten die daarbij naar voren gebracht worden zijn dan: Ze leren teksten waarvan ze de reikwijdte niet overzien. Ze snappen niet wat ze leren. Ze krijgen het psalmversje er daardoor haast niet in. Met name bij de jongere kinderen uit groep 3 en 4 kan het soms veel moeite kosten. Dat merk je voord als je er thuis heel erg mee bezig bent geweest, dat ze de psalmversjes elke week ook echt kennen. En als je twee jaar later kijkt wat er dan nog van over is, denk je: Waar hebben we die moeite eigenlijk allemaal voor gedaan?

Staan hier al niet voldoende argumenten om het leren van psalmversjes in de basisschool, zeker op jongere leeftijd, maar achterwege te laten? De argumenten lijken heel overtuigend, maar mijns inziens moet de school niet stoppen met het aanleren van de psalmen. Natuurlijk, de woorden zijn voor de kinderen pittig.

Zo'n psalmvers is goede aanleiding, om met je kind verder over Gods grootheid te praten.

De zinsconstructies voor hen onoverzichtelijk, de wijs vaak niet passend bij hun ontwikkeling. Maar daar is toch wat aan te doen?

Zeker wat betreft de woordkeus en de zinsconstructies. De **juf** en de meester op **school** leggen zo'n psalmvers immers uit. En u **kunt** daar als ouders h u i s **ook** op voortborduren. Nee, nog sterker: U bent het **als ouder zelfs** verplicht om dat te doen. Lees het maar in Deuteronomium 6. Daar staat: Praat over Gods grote daden met je **kinderen** als je zit, als je staat, als je **onderweg bent** of thuis. Zo 'n psalmvers is een goede **aanleiding**, om er met je kind verder over te praten. Zo nodig elke dag weer uitleg geven. Al is het in een **week** elke dag hetzelfde **woord**. En **ook steeds** weer **navragen**: Weet je nog wat dat betekent?

Thuis en school

Soms krijg je de indruk dat de ouders **denken**: Die psalmverzen leren is een taak **van** de school. Dat zoeken ze daar maar uit. Het is opvallend hoe het op tijd en goed kennen van psalmverzen **op** school **steeds** vaker onvoldoende is. Ouders helpen thuis mee aan het aanleren **van** psalmverzen. Eigenlijk zeg ik het niet **goed**. De **zin** moeten we precies omdraaien: De school helpt de ouders bij het aanleren **van** de psalmverzen. Want eigenlijk is dat **vanouds** een taak **van** de ouders. **Nu** wordt dat door de school georganiseerd. Dan kunnen de ouders nu niet opeens zeggen: dat zoeken ze daar maar uit. De school helpt de **ouders** bij het **systematisch** aanleren van een aantal psalmen.

De school helpt de ouders bij het systematisch aanleren van een aantal psalmen.

Hoe **pak je dat thuis nu aan**? Zorg in eik **geval dat** u weet **welke psalm uw kind** leert. De school kan zorgen voor **een** duidelijke **psalmenlijst**. En dan: Elke dag oefenen, elke dag even **samen** met je kind

het vers van de week doornemen. Dat zou de normaalste gang van zaken in de gezinnen moeten zijn.

Dat **kan** door na **het** eten je kind even apart te nemen. Of op de rand van het bed samen met je kind de psalm te **oefenen**. Niet gestressed, **maar** in alle rust, anders heeft het geen zin. En dan merk je als ouder **ook** hoe je kind de woorden van het vers oppakt. Daarbij moet wel aangetekend **worden**, dat u het lied **samen** met uw kind zingend **en** niet opzeggend **leert**. Dat gaat vaak het **beste** door steeds een regel voor te zingen en samen met het **kind** de regel **na te zingen**. **Komt** een regel er wat moeilijk in, dan **die** regel apart **oefenen**. **Of** de **woorden** van die **regel** proberen duidelijk te maken. En altijd op tijd **beginnen**: Dat voorkomt een **hoop spanning** op de laatste avond **voordat de psalm** op school gekend moet **worden**. Dan **kan** er zo'n stress op komen te Ligen.

De school kan ook zijn medewerking aan het leren geven: Elke dag het **vers een aantal keren** zingen. Bij de **dagopening**, voor en na de pauzes, bij de **dagsluiting**. Je zult zien **hoe** snel de kinderen het **vers van de week** dan toch meenemen. **Voor** de school geldt: Laat een psalmvers, als het even **kan** niet opzeggend, maar laat het door het **kind opzingen**. **Dat kan best tot** in groep 8. Al laat je ze d m vaak niet **meer alleen**, maar **in kleine groepjes** zingen. De verzen zijn immers **gemaakt om te zingen** en niet om voor te dragen. Het is namelijk **best moeilijk een vers** wat je zingend kent, **sprekend** voor te dragen.

Te moeilijk

De **kinderen** leren **op** de basisschool verzen waarvan je zegt: Dat is **toch** geen kindertaal! Nou, wat dan nog? Wanneer zouden ze **die verzen dan moeten** leren? Op latere leeftijd komt er helemaal niets meer van **terecht**. Gaat u maar bij u **zelf** na: de verzen die u nu uit uw hoofd **kunt** zingen, hebt u meestal in uw lagere schooltijd **geleerd**. **Ze**

zijn zo diep in uw geheugen gegrift dat ze in onverwachte situaties opeens boven kunnen **komen** drijven.

Het leren **van psalmverzen** op de basisschool is werk op de zeer lange termijn. De resultaten worden **pas** veel later zichtbaar. Dat zal nog sterker **zijn** als de **school een** goede manier van herhalen heeft ingebouwd bij het aanleren van de psalmverzen. Want psalmverzen leer je niet voor een dag, maar voor je leven! We moeten **ook** niet te **zielig** doen over 'die arme **kinderhoofdjes**', alsof we die met **psalmversjes** zouden overbelasten. Evenals bij zoveel andere **geloofszaken** is hier **ook onnoemelijk** belangrijk: Hoe staat u er **zelf** tegenover. Dat voelt een **kind** haarscherp aan. Vindt u het fijn dat de kinderen de **verzen** van het verbond leren **zingen**? Hebben die liederen **ook** uw **hart**? Dringt het nog tot ons door over wat **voor** een **mooie dingen** we in de psalmen zingen kunnen? Gaat er al **lerend** en zingend **van** u een stimulerende werking naar uw kind uit? U weet: u bent het grote voorbeeld voor uw **kind**, in **alles**. Als u via deze psalmen een stukje van uw geloof **kunt** uitdragen naar uw **kind**, is dat dan al niet het **allerbelangrijkste** argument om het aanleren van **psalmversjes** op de basisschool juist te handhaven?

Zingen in de kerk

De kerk kan ook een bijdrage **leveren**. **Bijvoorbeeld** als de voorganger als vast punt heeft, dat **het psalmvers dat de kinderen die week** geleerd hebben **ook in de dienst-gezongen** wordt. Moet je ze zien glunderen als in de **kerk** 'hun' psalmvers gezongen wordt. **Ze voelen zich des te meer** bij de eredienst betrokken. En wat **een vreugde** zal dat **opleveren** in de hemel, omdat op die lofzang **ook Gods** sterkte is gegrondvest (Psalm 8). Misschien is het mogelijk dat de dominee een lijst van de aangeleerde psalmen krijgt van het hele schooljaar. De **psalmenlijst** van de

basisschool lijkt me voor elke predikant **een** onmisbaar ingrediënt bij het samenstellen **van** de liturgie. Bij kan dan **wat** vaker psalmen **gebruiken** in de liturgie, **die de kinderen** kennen.

De psalmenlijst van de basisschool: voor elke predikant een onmisbaar ingrediënt bij het samenstellen van de liturgie.

De predikant **kan** er een vaste gewoonte van maken, om altijd even de lijst van de **aangeleerde** psalmen van de **basisschool** na te lopen. Zijn er in de psalm die **ik** opgeef ook nog **verzen** die de **kinderen kennen**? Dat **zijn** van die kleine dingen **die** kinderen echt bij een kerkdienst betrekken. **Als we** onze kinderen in de kerkdienst willen houden, **moeten** ze daarin **ook een** plaats hebben. Dat kan al heel snel via de **te** zingen Liederen. Misschien zou ook bij het avondmaal de predikant er bij **de** keuze van de liederen, die aan tafel gezongen worden, rekening **kunnen** houden met de **psalmenlijst van** de basisschool. Daarbij **gaat** het niet om de school maar om het belang van het kind en zijn **geloofsontwikkeling**. Met de organist kunnen afspraken gemaakt worden **over** het spelen van liederen die bij kinderen bekend zijn voor-en na de dienst. Ook voor de organisten is het dus belangrijk een lijstje te hebben naar de basisschool in de buurt.

Zingen thuis

Uit het voorgaande zal al wel duidelijk geworden **zijn** dat **zingen** thuis er mijns **inziens** gewoon **bijhoort**. Dat zou in al onze gezinnen een **vaste** gewoonte moeten **zijn**. Al **was** het alleen al vanwege die psalm van de **basisschool** die **geleerd moet** worden. Uit de Bijbel blijkt dat zingen heel wezenlijk is

voor onze dienst **aan** God. Denk maar aan de psalmen, hoe **vaak** **wordt** daar niet **opgeroepen** om te zingen: Zing een nieuw lied voor de Here. Of: 'k Zal **eeuwig** zingen van **Gods** goedheid! Van de maaltijd bij het Pascha was bekend dat men er speciale psalmen zong (het zogenaamde Hallel uit de Psalmen 113-118). En als we letten op de heerlijke **toekomst** die **voor** ons klaar ligt, **in Openbaringen** bijvoorbeeld, dan lees **ik** daar ook steeds over **zingende** mensenmassa's. Zingen hier en nu, **is** dus **ook** oefenen voor straks, voor de **nieuwe** aarde. Daarom hoort zingen er gewoon bij. **Onze** God heeft klaarblijkelijk veel vreugde in het zingen, zouden wij **Hem** dan niet vereren op de manier **zoals** **hij** dat graag ziet, dus zingend? Zingend **kun** je zo **makkelijk** van die schitterendedingen over je **geloof** zeggen.

Alleen of samen

Is het niet heerlijk om het **zingen** juist samen te doen? Jazeker wel, **maar** dat is geen absolute voorwaarde voor de lofzang. Want **ook** al ben je alleen, dan nog hoeft de lofzang niet te verstommen. God hoort je heus wel, dat hangt voor Hem echt niet van het aantal af. **Voor** onze **zogenaamde** 'alleenstaanden' geldt: gewoon (gaan) **doen!** Maar Roe doe **je dat dan** in de praktijk? Voor de alleenstaande kan ik me **voorstellen** dat dat vaak niet zo **maar** gaat. Misschien kan een CD met mooie liederen uitkomst bieden. Als je die opzet dan kun je **een** mooi lied **uitkiezen** en dat meezingen. Het is misschien even wennen als je het nooit hebt gedaan. Het proberen is de moeite **waard**. Er zijn veel **dingen** in het **leven** die de eerste keer nog geen gewoonte zijn. Maar als je er een week mee bezig bent, begint het **vaak** al aardig te wennen. De beste **gelegenheid**, als je **alleen bent** of met meer, is nog steeds na de maaltijd. Als je een vast tijdstip hebt, vergeet je het ook niet zo snel. En wat moet je dan zingen? **Een**

lied passend bij het gelezen **bijbelgedeelte** of bij het **kerkelijk** jaar. Dat **lied** zou ook in de plaats in kunnen komen **van** het slotgebed aan tafel. In ieder geval **één** keer per **week**, op zondag bijvoorbeeld, zou wat meer tijd genomen kunnen worden voor het zingen van meer liederen. Bijvoorbeeld **ieder** geeft daarbij **zijn** eigen **liedkeus** op. Het zingen voor de Here kan in onze **gezinnen** geen bijzaak zijn. Het is niet **w** maar even een versiering bij het bijbellezen. Het staat er zelfs **mee** op gelijke hoogte.

Mijn kind wil niet meer meezingen

Hoe gaat dat, als je geen **instrument** kunt bespelen, als je niet zo goed wijs **kunt** houden, als er **pubers** bijzitten, die **niet meer** zo graag willen zingen? In de eerste plaats geldt hier ook het spreekwoord: waar een wil is, is **een** weg. **Als** je er van overtuigd bent dat onze God graag **w** **gediend** wil worden, dan ga je er ook **mee** aan **de** gang. **Dan** zet je daarvoor toch zeker alles op **alles**. Bepalend is daarbij of je zelf wel overtuigd bent van de noodzaak **om** te **zingen**. Daar **zul** je als ouder eerst mee aan het werk moeten gaan.

Gaat er al lerend en zingend van u een stimulerende werking naar uw kind uit?

Maak van zingen in je gezin een **bewuste** keuze. Want je eigen houding draag je als opvoeder ook uit en **over** aan je kinderen. Als **zingen** altijd al **een** bewuste keuze **was**, zal het **in** de regel niet zoveel problemen opleveren, **ook** al gaan de kinderen puberen. Natuurlijk komt in veel gevallen het schaamtegevoel van die puber, waardoor hij of zij de **mond** soms **nauwelijks** meer meebeweegt. Dan niet stoppen met het zingen, maar doorgaan. Want van dat zingen gaat echt iets uit.

Vaak is de houding van uw kind vooral een buitenkant. Een goed hulpmiddel kan zijn de aandacht van de puber van zijn schaamtegevoel af te leiden. Misschien is uw kind dan te betrekken bij het zingen door hem of haar mee te laten spelen op een instrument, wat hij of zij heeft leren bespelen.

E .ander goed hulpmiddel om een puber over zijn negatieve houding heen te helpen, kan bijvoorbeeld ook zijn: aan hem of haar de zorg van een jonger broertje of zusje toevertrouwen. Dan kan hij zichzelf goed camoufleren en voelt hij zich veiliger. Van door-slaggevende betekenis blijft de sfeer waarin het zingen plaatsvindt. Hoe is in het algemeen de sfeer in het gezin, juist ook rond het geloof? Spreekt men daar open over? Is het zingen een geforceerd gebeuren, of komt daarin juist de geloofsblijdschap naar voren. Is het een sleur in de geest van: het moet nu eenmaal, of is het een uiting van ik kan niet anders, ik moet gewoon mijn God loven! Dat zijn elementen waar zeker aandacht aan geschonken zal moeten worden, zodat het musice-ren in onze gezinnen een goede plaats krijgt.

Een goed hulpmiddel kan zijn, de aandacht van de puber van zijn schaamtegevoel of te leiden.

Wat zingen we?

Toen Elly en Rikkert nog maar pas met hun christelijk liedjes in beeld kwamen, waren veel mensen niet bepaald blij met hun stijl. En dat was heel begrijpelijk. We zongen vaak alleen liederen uit ons psalmboek met hun plechtige taal, de liederen van Hanna Lam en Wim ter Burg deden net hun intrede. Verder zongen we veel liederen uit de bundel van Johan de Heer. Als je daar

het werk van Elly en Rikkert naast zet, overvalt je hun eenvoudige maar vaak directe taalgebruik. Dat schokt je eerst nogal. Het lijkt eerst heel oneerbiedig. Maar wie goed luistert en goed leest kan dat laatste voor veel liederen niet handhaven. Eerbied voor de Here staat hoog in het vaandel bij dit muzikale duo. Voor wie ze wat beter kent, die weet dat deze mensen juist uit zijn op zoveel mogelijk eer voor hun God en Vader. Inmiddels zijn dan ook veel van hun liederen bij om ingeburgerd. In de E&R-bundel zijn zelfs diverse liederen van hen opgenomen.

De E&R-bundel biedt een goede stimulans om te zingen in het gezin.

Op veel scholen warden de liederen van Elly en Rikkert ook regelmatig gebruikt. De teksten zijn voor kinderen vaak heel aansprekend en de melodie hebben kinderen meestal vrij snel onder de knie. Het uitkomen van de E&R-bundel is een groot succes gebleken. De E&R-bundel biedt een goede stimulans om te zingen in het gezin. Niet alle liederen die daarin staan zijn even sterk, zowel wat de melodie als wat de tekst betreft, ondanks dat zijn er genoeg mogelijkheden met die bundel. Het sterke is met

een name dat er in de liedkeuze een brug geslagen wordt tussen vroeger en nu. Zowel de liederen van vroeger als de liederen van deze tijd zijn er in te vinden. In een artikel las ik een tijdje geleden dat men uitgekeken was op de bundel. Dat kan ik me voorstellen als je altijd dezelfde 20 liederen daaruit zingt. Maar wie echt bijna alles daaruit probeert te zingen, heeft afwisseling en keus genoeg.

Tenslotte

De opzet was met u samen na te denken over ons zingen. Zingen is

een zaak van het hart. Waar het hart vol van is, daar loopt de mond van over. In de wereld om ons heen zingt men ook. Daar heeft men zijn eigen lied. Het lied van Lamech. En wat voor lege inhoud biedt dat lied. De invloed van dat lied op onze jeugd is groot. Zeker in onze welvaartstijd met ieder zijn of haar eigen radio op de kamer en de walkman voor onderweg. Daar moet iets tegenover staan. Onze liederen moeten we daardoor niet laten wegdrücken.

Zingen is ook niet iets vrijblijvends.

Zingen is ook niet iets vrijblijvends, in de trant van dat kun je doen of niet. De bijbel roept ons daar toe op. Prof. Trimp zei het in de kolommen van dit blad eens met deze woorden: 'We zijn niet op weg naar de eeuwige preek, maar wel naar de eeuwige lofzang'. Dat betekent voor ons dat er alle reden is, daar in de opvoeding veel aandacht aan te geven.

M meegelezen

Herdenking van de Vrijmaking

In De *Wekker* van 24 maart jl. schreef prof. W. van 't Spijker een artikel naar aanleiding van *Vrijmaking en Wederkeer*, het boek dat ter gelegenheid van een halve eeuw Vrijmaking verscheen. We citeren:

Eigen toon

Het vrijgemaakte kerkelijke leven heeft een eigen toonzetting binnen de geschiedenis van kerkelijk Nederland. Men heeft het **niet** zelden beschouwd als een **voorbeeld** van kerkelijk leven, **dat** gekenmerkt werd door strakheid van leiding en opvattingen. Met **name** onder het ruimer **denkende** deel van **kerkelijk** Nederland **sprak men er over** op een **manier** die niet weldadig **aan** deed. Zou daarbij mogelijk ook sprake zijn geweest van een **zekere** jaloezie? **Van** de kant van onze kerken **heeft men** jaren aaneen de vinger **willen** leggen bij de kerkopvatting en bij de visie op de **toeëigening** van het heil. Wat het eerste betreft, er was bij degenen die in **1944** de gebeurtenissen aan den lijve hebben ondervonden een zeer verklaarbare ijver, om **het** pand te **bewaren** dat in de weelde van het gereformeerd belijden ligt opgesloten.

Leerbeslissingen die sinds 1905 als dubieus werden aangemerkt, doch in een **zekere** vrijheid stonden, werden in 1944 tot bindende uitspraken verklaard. Zo werden ze **afge**wezen, onder toejuichingen van onze **kant**. Het lijdt geen twijfel of de strijd die daarna gevoerd **werd** om een **eigen** **geblesseerd** kerkelijk leven weer in goede banen te leiden, en opnieuw zelfs hier en daar **van de grond af** op te bouwen, heeft de

kerkvraag op een **straffe** manier in het centrum geplaatst. Men heeft daaromtrent van terzijde heel veel **fabels** **verteld**, **niet onmogelijk**, omdat het in **veler** kerkelijk leven binnen **de gereformeerde** gezindte de leer en **praktijk** van de kerk de eigenlijke zwakke stee is.

Geen kerkelijk isolement meer mogelijk

Nu is dit alles **echter** in vrijwel alle kerken een zaak geworden die, gezien allerlei **ontwikkelingen**, precair genoemd moet worden. Juist om kerk te zijn en om **in deze** bruisende tijd kerk te blijven naar de Schrift en de belijdenis, hebben de **kerken** die op de basis van de **gereformeerde** belijdenis willen **staan** elkander zo hard nodig. **Wat de variëteit inzake de opvattingen en ook & praktijk van de toeëigening van het heil betreft**, kerkelijke vergaderingen hebben **daarover hun oordeel uit te spre**ken, **namelijk of dit binnen-confessionele** **verscheidenheid** mag heten, dan wel of er sprake is van een **werkelijk, diep**grijpend confessioneel verschil.

Maar **ook** dienaangaande is er veel van elkaar te leren. Immers, de visie op deze gewichtige **zaken** verschilt **ook** **binnen eigen hing** **nogal**. **Niet ten onrechte** sprak de laatstgehouden synode uit, **dat het synodale stuk** over de kwestie, **allereerst bestemd was voor het binnenkerkelijk gesprek**. Het prejudicieer- &, naar het **woord** van de voorzitter, niet de besprekingen over de 'Vrijgemaakten'. Deze hebben **h**immers als in **één koor** met de 'Buitenverbanders' in onderscheiden toonaarden reeds vastgesteld dat **zij** het geheel **met de formuleringen** eens zijn, hetgeen ook te verwach-

ten viel, daar het bezinningsstuk geheel de geest ademt en in de **be-**woordingen gesteld is van de **gereformeerde** **belijdenis** geschriften die onze kerken kennen.

Herdenkingen liggen achter, de toekomst ligt voor ons

Wat hebben we **allemaal** al niet achter de mg! **Maar de hand aan de ploeg vandaag vereist iets anders dan achterom zien in verwondering**. De toekomst, de roeping die van Boven is, **ligt vóór** ons. Hoe lang nog? We **weten het niet**. Maar het is duidelijk, dat in **kerkelijk** **Nederland** er slechts **één** zaak is die met het **oog** op die toekomst van wezenlijk belang is. De stammen **naar Gods** naam genoemd dienen als **één** enig **man** **zich op te stellen**. Juda mag Benjamin niet **meer** **benauwen**.

De eenheid van allen die de Here vrezes, van **een ieder** die **op** het fundament van Schrift en belijdenis wil leven, schijnt ons de meest gewichtige kwestie die **op** onze agenda staat. Zet de Here zelf **haar** niet bovenaan, nu her en der het kerkelijk leven onder het juk van de verwereldlijking doorgaat? (...)

Is liefde tot de kerk ook een zaak van een nieuw hart?

Maar ik had geen **ander** doel dan **dit boek** aan te kondigen. **En nu** kwam het tot een oproep om de blik, na alle herdenkingen, op de toekomst te richten. **Ik** het waar, **wat men** soms toegedicht krijgt, **wanneer men** dit thema aan de orde stelt, dat men ietwat **irreëel** bezig is? **OE** zou het **omgekeerde** waar zijn: dat men sprekend over de kerk van de Here **Jesus Christus** het hoogste thema raakt dat zich

laat denken. De meest werkelijke werkelijkheid die er is en waarvoor een **wedergeboorte** nodig is om haar te zien?

De kerk! O, dat we er warm van werden. Dat ons hart **ging** branden, wanneer Christus met ons ook daarover spreekt onderweg naar de toekomst. Zij is **immers** zijn eigen **lichaam**. Wat aan dit lichaam geschiedt, wordt Hem aangedaan.

De samenleving verandert. En de kerk... ?

Ds. J.M. *Mudde* hield een lezing over de veranderingen in de samenleving en de gevolgen daarvan voor de kerk. Hij publiceerde zijn verhaal in Opbouw. Uit het nummer van 7 april enkele gedeelten van zijn betoog:

Een ontzuilde, ontkerkelijkt samenleving bepaalt bij het grote belang van een persoonlijke geloofskeuze en een je eigen gemaakt geloof.

Wil je als christen standhouden in deze tijd, dan zal er sprake moeten zijn van een levend geloof, een persoonlijke band aan God en Zijn Woord. Een je eigen geworden, je eigen gemaakt geloof kan standhouden door veranderingen heen. Buitenkant-geloven **gewoontechristendom** redden het in onze samenleving niet **mee**. Slechts waar geloof – hoe klein, **kwetsbaar** en aangevochten ook – **kan** overleven. Hetgeen overigens nooit anders is geweest, zoals uit de gelijkenis van de zaaier blijkt. **Maar** in een geseculariseerde samenleving valt dat alleen wat sterker **op**.

Geloofsopvoeding

Om deze reden zal de geloofsopvoeding gericht moeten zijn op het kunnen **maken** van een persoonlijke keuze. Dit is m.i. het hoogst bereikbare van de geloofsopvoeding: kinderen/jongeren begeleiden tot het punt waar ze zelf, in eigen verantwoordelijkheid, op goede gronden, een keuze kunnen **maken**. Van **geloofsopvoeding** geldt – net als

van alle andere **opvoeding** – dat ze gericht is op het terugtreden van de opvoeder. Niemand immers kan voor een ander kiezen. Ouders kunnen niet **voor** hun kinderen **kiezen**, ze zullen dat uiteindelijk zelf moeten doen.

Tegelijk worden we er in **onze** samenleving heel sterk bij bepaald, dat kinderen en jongeren in de gelegenheid gesteld moeten worden zich 'het geloof der vaders' **persoonlijk eigen** te maken. Geloof en kerk mogen **geen vreemde** elementen **blijven**, die **telkens** op **onnatuurlijke, geforceerde wijze**, het leven binnendringen. **Dan** bestaat het gevaar dat het geloof een stukje buitenkant blijft. Het geloof echter wil iets van de binnenkant worden, **wortel** schieten in het hart. Dat kan als het **geloof** van jongsaf op natuurlijke **wijze** met heel het leven verweven is, herkenbaar en hanteerbaar. Bewust overigens schrijf ik in de **gelegenheid** stellen zich eigen te maken. **Ook** hierin klinkt besef van onze beperktheid door. Je kunt je kind voor kortere of langere tijd dwingen **bepaalde uiterlijke** vormen in acht te nemen, je kunt je kind echter nooit dwingen zich het geloof **persoonlijk eigen te maken**. Geloof laat zich er niet in **praten** of er in **discussiëren**, geloof laat zich er niet in **zingen** en zelfs **niet** er in **leven**. Geloven is een **geheim**, waarvan het fijne **alleen** bij de **HE-RE** God Zelf bekend is. In dit besef mag je rusten... na gedaan te hebben wat binnen jouw bereik **ligt** en tot jouw verantwoordelijkheid **behoort**. (...)

Door de veranderingen in de samenleving worden we bepaald bij het belang van de gemeenschap der heiligen.

Totnogtoe **kreeg** het belang van een persoonlijk **verworteld** geloof sterke **nadruk**. Het persoonlijke wil **ik** echter niet tegen het gemeenschappelijke uitspelen. **Eerder** is met het wegvallen van veel organisatorische steunberen rond de kerk het belang van de **gemeen-**

schap der heiligen toegenomen. Onze kerken moeten het niet hebben van structuren, die jongeren en ouderen bij de kerk houden. Zij moeten het al helemaal niet hebben van een bepaald **vanzelfsprekend** gezag waarmee (jongere) gemeenteleden **bepaalde** beslissingen a.h.w. van **bovenaf krijgen** opgelegd. Wij moeten het vanwege onze kwetsbaarheid helemaal hebben, allereerst van de Geest **van** God, maar ook van de inhoudelijke overtuigingskracht van het evangelie van Jezus Christus. En waar anders dan in de relaties tussen mensen onderling, binnen de gemeenschap van de kerk, kan zichtbaar worden wat het christelijk geloof waard is? Het is ongelofelijk **belangrijk**, dat jongere gemeenteleden de kerk als een positieve factor leren kennen en **waarderen**. Niet als een plaats waar je **betutteld** wordt, **beoordeeld**, waar voor buitenbeentjes geen plaats is. Nee, als een plaats waar je **welkom bent**, gekend wordt. Word je gegroet, wordt er 'gehuild' met hen die huilen en is men blij met hen die blij zijn? Ervaar je liefde en **hartelijkheid**? Al die door en door bijbelse kernwoorden **hebben hun** actualiteit niet verloren, maar zijn in actualiteit juist toegenomen door de kwetsbare positie van onze kerken.

Investeren in de gemeenschap
En daarom: investeer in de gemeenschap der heiligen. Investeer in jeugdverenigingen, **bijbelkringen**, medeleven en persoonlijke betrokkenheid. Leef de **liefde van** Christus **uit!** En doe dat ook met het oog op de **samenleving** en met het oog op de toekomst: de liefde in de **samenleving** is aan het **verkillen** en voor de toekomst is een toenemende eenzaamheid onder m.n. ouderen en niet-werkenden te verwachten. Waar dan de **liefde** woont gebiedt de **HEER** Zijn **zegen**. En wie weet kunnen we over enige decennia **zeggen**, dat de **tijd van crisis** een tijd van loutering is geweest...?

Dalende ledentallen

Kerkinformatie, maandelijks informatieblad van de Nederlandse Hervormde Kerk en de (synodaal) Gereformeerde Kerken in Nederland, gaf in mei een overzicht over de ontwikkelingen in de Hervormde en Evangelisch-Lutherse Kerken:

Ledentallen NHK

Evenals in de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden, is ook het ledental van de Nederlandse Hervormde Kerk in het afgelopen jaar opnieuw gedaald. Onderstaand een overzicht vanaf 1990. In dit overzicht is een uitsplitsing gemaakt: enerzijds is de daling aangegeven onder belijdende leden en doopleden en anderzijds onder de 'overige leden'. Deze categorie wordt grotendeels gevormd door de zgn. 'geboortelieden': degenen die geboren zijn uit (een) hervormde ouder(s), maar niet gedoopt zijn en geen belijdenis hebben gedaan. Dit is een categorie die de gereformeerden en lutheranen niet kennen. Dankzij de uitsplitsing zijn de cijfers van de drie kerken beter met elkaar te vergelijken.

Minder leden, meer gastleden in de ELK

Eind december 1994 telde de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden in totaal 19.329 lutheranen (belijdende en doopleden tezamen). Het jaar daarvoor was dit aantal 20.499. De teruggang wordt voor een deel verklaard door het opschonen van de bestanden in sommige gemeenten. Wanneer daarmee rekening wordt gehouden bij de analyse van de cijfers van de afgelopen jaren, is er sprake van een min of meer stabiele teruggang van 4,4%. Wordt daarmee geen rekening gehouden, dan is het percentage dit jaar ongeveer 5,7%.

Wanneer de aantallen leden worden uitgesplitst naar belijdende en doopleden, ontstaat het volgende beeld (rekening houdend met opschoningen): de daling onder de belijdende leden is, in vergelijking met het voorgaande jaar, toegenomen. In 1993 daalde het aantal belijdende leden met 3,2%, in 1994 was de teruggang 3,6% (van 9403 naar 9063). De daling onder de doopleden is afgenomen. Daalde in 1993 het aantal nog met 11%, in 1994 was dit 5,2% (van 10.789 naar 10.233).

(...)

Opvallend gegeven is de stijging van het aantal gastleden, van 208 naar 307. In de lutherse kerk is het mogelijk dat leden uit andere kerken (belijdende en doopleden) zich als gastlid in laten schrijven, waarmee men min of meer dezelfde rechten heeft als gewone leden. Gezien de stijging, stelt de Synodale Commissie in haar rapport aan de Synode voor om onder meer nader onderzoek te doen naar de betekenis van de gastleden voor de lutherse kerk.

1 januari	aantal lidmaten en doopleden	afname	aantal overige leden	afname	totaal aantal leden	afname
1990	1.871.927		751.487		2.623.414	
1991	1.842.779	1,6%	691.574	8,0%	2.534.353	3,4%
1992	1.816.422	1,4%	654.512	5,4%	2.470.934	2,5%
1993	1.790.573	1,4%	632.077	3,4%	2.422.650	2,0%
1994	1.759.308	1,7%	608.807	3,7%	2.368.115	2,3%
1995	1.732.871	1,5%	578.319	5,0%	2.311.190	2,4%
1990-1995		7,4%		23,0%		11,9%

Beroepen te Amersfoort-Centrum: H.J. Boiten te Enschede-Zuid; te Axel en te Eindhoven-Best: E.C. Luth te Eemdijk; te Buitenpost: L.W. de Graaff te Zuidlaren; te De Lier: J.Th. Rozemuller, kand. te Den Ham; te Dronten en te Stadskaanaal: J.B. de Rijke te Middelharnis i.c.m. Bergen op Zoom. Aangenomen naar Zuidhorn: K.P.A. Moedt te Brunssum-Treebeek, die bedankte voor Heemse.

Siegerswoude-Frieschepalen *
Scriba: J. Stavast, Boerestreek 32,
9247 CC Ureterp (p. 57-58).

Geslaagd

Aan de Theologische Universiteit te Kampen slaagde C. van de Beek te Oegstgeest voor het doctoraal examen.

Samenkomsten Duitsland

Zuidlaren – Ds. D.W.L. Krol te Assen zal in Bergen (Duitsland) op 28 mei voorgaan in een samenkomst die gehouden zal worden in het Protestants Militair Tehuis, Baan 41, ter gelegenheid van de schietserie van de Koninklijke Landmacht te Munster-Noord.De

Intrede

Op zondag 21 mei jl. deed ds. A.J. van Zuijlekom te Goes intrede in de gemeente te 's-Gravenhage-Centrum/Scheveningen. Hij werd in de morgendienst bevestigd door ds. G. Mulders, emeritus-predikant van deze gemeente. De intrededienst vond plaats, evenals de bevestigingsdienst, in de Ichthuskerk aan de Duinkerkestraat 9. Nieuw adres ds. Van Zuijlekom: Stevinstraat 74, 2587 EN 's-Gravenhage, ☎ (070) 3 50 88 92.

Eveneens op zondag 21 mei, deed kand. R. Kelder te Wezep intrede, en wel in de gemeente te Maas-sluis. Hij werd in de morgendienst door prof. drs. B. Kamphuis van de TU te Kampen, bevestigd. Zowel de bevestigingsdienst als de intrededienst vonden plaats in de christ. geref. Bethelkerk aan de Wagenstraat 9. Nieuw adres: ds. Kelder: Eksterstraat 10, 3145 XA Maas-sluis, a (01899) 1 23 81.

Adreswijzigingen e.d.

Haren * Scriba: J.F.A. Damhof, Anjerlaan 4, 9753 GC Haren, ☎ (050) 34 39 90, fax (050) 34 73 13 (p. 41).

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Ais brand-, stom- of andere schade dreigt, is het maar het beste als uw kerkelijke eigendommen bij Donatus zijn verzekerd. Gewoon, omdat Donatus in de praktijk bewijst te zijn wanneer Donatus het meeste nodig is! Bij calamiteiten van welke omvang en aard dan ook. Op basis van op maat gemeden voorwaarden.

50% premierestitutie

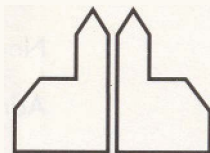
Bovendien is kiezen voor Donatus kiezen voor verantwoorde bestedingen. Jaarlijks wordt de winst van Donatus in de vorm van premierestitutie terug betaald. In de afgelopen 10 jaar bedroeg deze premierestitutie gemiddeld maar liefst 50%!

Samen sterk.

Donatus is een onderlinge verzekeringmaatschappij. En dat berekent dat de leden samen de kracht van Donatus bepalen. Een gemeenschapsgedachte die er inmiddels toe heeft geleid, dat er ruim 75% van alle kerkgebouwen in Nederland bij Donatus is verzekerd.

Wilt u meer weten?

Vraag dan om een persoonlijk gesprek met één van onze adviseurs. Ook als u nu nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

O.V.M. Donatus u.a., Postbus 5055, 5201 GB 's Hertogenbosch, tel: 073-122166

dienst vangt aan om **14.00 uur**.
Ds. **Krol zal** eveneens op 28 mei
voorgaan in **een** samenkomst te
Seedorf, die **gehouden** zal worden
in de studiezaal **van het PMT**. **Aan-**
vang 20.00 uur.
Informatie: Buitenlandcoördinatie
CCGG ,π (05905) 9 20 49.

Kerkelijke examens

In zijn vergadering van 11 mei jl.
benoemde de classis Utrecht een
commissie die **als opdracht kreeg:**
het op zeer **korte** termijn doen van
concrete **voorstellen** **ben** aanzien
van vorm **en inhoud** en **beoorde-**
lingscriteria van de kerkelijke **exa-**
mens. **Nu** is de gang van zaken op
het **praeparatoir** en peremptoir exa-
men al verschillende malen eerder
in de kerken in discussie geweest,
en wellicht is zij het momenteel
ook in andere **kerken** of classes. In
het **belang** van de zaak en ter voor-
koming van **doublures** wil de com-
missie **graag** in contact komen met
anderen die zich met de kerkelijke
examens bezighouden of hebben
gehouden. Bij **dezen** **vraagt** de com-
missie hen **of zij** zich **met haar** in
verbinding zouden **willen** stellen.
Dat kan telefonisch via br. J.A. Los

(029463375) of ds. W. van der
Schee (02943-2706), of schriftelijk
via het postadres: Rijksstraatweg
139,3432 AB Loenen a/d Vecht.
Wilt u zo vriendelijk zijn zo snel
mogelijk (vóór half juni) te reage-
ren?

Persbericht

Facilitaire samenwerking G-orga- nisaties

*Acht gereformeerd (vrijg.) organi-
saties hebben belangstelling ge-
toond voor eventuele facilitaire sa-
menwerking. Het gaat daarbij voor-
namelijk om gezamenlijke huisves-
ting, reprofaciliteiten, adressenbe-
heer, computergebruik, postverwer-
king en financiële administratie.*

**Op uitnodiging van het Geref. Vor-
nings Instituut (GVI) en De Verre
Naasten (DVN) kwam onlangs een
aantal organisaties en deputaat-
schappen bijeen voor een oriënte-
rend gesprek. De organisaties die
in principe bereid zijn tot een der-
gelijke samenwerking zijn (tot nu
toe): het GW, DVN, het Landelijk
Informatie-, Advies- en Lektuur-
centrum voor evangelisatiearbeid**

(ILC) van de Vereniging Landelijk
Verband voor **evangelisatiearbeid**
van de Geref. Kerken in Nederland
(LVEA), de Stichting Fundament,
het Landelijk Verband van Geref.
Politieke Jeugdstudie Clubs
(GPJC), het Instituut voor Gerefor-
meerde Theologische Toerusting
(IRTT), de Geref. **Missiologische**
Opleiding (GMO) en deputaten
voor **betrekkingen** buitenlandse **ker-**
ken (BBK).

**Als belangrijkste voordeel wordt
gezien de aanzienlijke kostenbespa-
ring die facilitaire samenwerking
met zich mee zal brengen.**

Tijdens de bijeenkomst is een
werkgroep ingesteld die als op-
dracht meekreeg na te gaan op
welke manier de bijeenkomst een
vervolg kon krijgen. De werk-
groep heeft inmiddels besloten
nog meer organisaties **te benade-**
ren. Alle potentiële **samenwer-**
kingspartners zullen een uitge-
breid **vragenformulier** ontvangen
waarmee geïnventariseerd wordt
wat de wensen zijn en welke hui-
dige **activiteiten** gezamenlijk uit-
gevoerd zouden **kunnen** worden.
Ook bezint de **werkgroep** zich op
mogelijke organisatorische con-
structies voor de samenwerking.

Leest u **DE REFORMATIE** van een ander?

Neem zelf een abonnement voor maar £ 46,25 per halfjaar

Vul onderstaande bon in en stuur hem in een open envelop zonder postzegel aan:
De Reformatie, Antwoordnummer 10,4460 VB Goes.

Of bel even: 01 100-15591

Ja, ik wil voortaan De Reformatie elke week in mijn brievenbus.

Naam: .....

Adres: .....

Postcode: .....

Woonplaats: .....

Ik wacht met betalen op uw acceptgirokaart.

